

Werkplan

Takomst Fryske Pleats

November 2021

Inhoud

1	Samenvatting	3
2	Aanleiding en doel	5
3	Urgentie	8
	3.1 Betekenis	8
	3.2 Ontwikkelingen	10
	3.3 Urgentie	13
4	Taak, rol en inzet provincie	14
	4.1 Wettelijke taken en rollen	14
	4.2 Van aanvullende inzet naar deelprojecten	17
	4.3 Financiën	18
	4.4 Proces	19
5	Deelprojecten	20
	Het werkplan visueel samengevat: PRAATPLAAT TAKOMST FRYSKJE PLEATS	39

Samenvatting

Voor de Friese identiteit, geschiedenis en landschap vormt de Fryske Pleats een rode draad. Door de eeuwen heen hebben boeren een grote invloed gehad op het cultuurlandschap. De boerderijen vormen daarin ankerpunten en van daaruit is ons landschap ontwikkeld en beheerd. In het landschap bepalen zij in hoge mate het beeld en de beleving daarvan. Het verhaal van Fryslân kan daarom niet worden verteld zonder de boerderij, waarvan ook het erf en de archeologische ondergrond deel uitmaken. Het is een kernwaarde van het Friese erfgoed en landschap en draagt in hoge mate bij aan de leefbaarheid, vitaliteit en omgevingskwaliteit van het platteland.

Het verhaal leesbaar houden vraagt actie. Die actie is urgent omdat door agrarische schaalvergroting steeds meer historische boerderijen hun agrarische functie verliezen of in een slechte onderhoudstoestand zijn. Archeologische bodemarchief van historische boerenerven is meestal onbeschermd. Er komen ook allerlei nieuwe ontwikkelingen en opgaven op het platteland en de Fryske pleats af die om actie vragen en kansen geven. Bijvoorbeeld het hergebruik voor nieuwe functies op het platteland (groepswoon, zorgfuncties, ambachtelijke, creatieve of dienstverlenende bedrijven) of het koppelen aan nieuwe opgaven (kringlooplandbouw, circulaire economie, biodiversiteit, energietransitie, stikstofreductie, veenweidetransitie, groei recreatie en toerisme en asbestverwijdering). De Fryske Pleats heeft de kans om een spin in het web van verschillende opgaven te vormen. Door het koppelen van de boerderij aan deze nieuwe ontwikkelingen en opgaven ontstaat nieuwe vitaliteit voor het platteland dat ten goede komt aan leefbaarheid en omgevingskwaliteit en zo bijdraagt aan brede welvaart.

Het behouden van historische boerderijen en erven en het benutten van de kansen voor ontwikkeling gaat niet vanzelf. Gelet op het provinciaal belang, de wettelijke taken en het gemeente-overstijgende karakter ligt hierin een rol voor de provincie. Als vervolg op de aandacht die het bestuursakkoord geeft aan de opgave voor vrijkomende boerderijen, is in de beleidsnota Nij Poadium daarom als actiepunt opgenomen dat er ingezet gaat worden op de boerderij. Met het werkplan 'Takomst Fryske Pleats' zet de provincie in op behoud en ontwikkeling van deze drager van het verhaal en het landschap van Fryslân. Samen met eigenaren, instellingen, initiatiefnemers, gemeenten en rijk. Door inzet van kennis, inhoudelijke en financiële ondersteuning. Én door die kennis en ondersteuning te delen en te laten inspireren voor de toekomst!

Doel:

de Fryske Pleats, als kernwaarde van het Friese erfgoed en landschap, ontwikkelen en behouden, zodat (bereiken – resultaat):

1. Boerderijen in de toekomst een duurzame plek hebben in het landschap en gekoppeld zijn aan de daarbij behorende opgaven (ontwikkeling);
2. Boerderijen in de verschillende landschappen worden behouden en herkenbaar blijven (behoud);
3. De kennis die voor ontwikkeling, behoud en het vertellen van het verhaal nodig is, wordt aangevuld door onderzoek (onderzoek);
4. De betekenis van de boerderij voor het Ferhaal fan Fryslân is verteld voor het brede publiek (publieksbereik).

Om de beoogde resultaten te bereiken zijn er 8 deelprojecten uitgewerkt (zie hoofdstuk 5). De deelprojecten kunnen binnen de bestaande financiële kaders worden uitgevoerd onder andere door te koppelen met andere provinciale opgaven.

Overzicht deelprojecten	Thema	Doel
1. Doorontwikkeling Nije Pleats	erven	ontwikkeling
2. Doorontwikkeling beleidsadvieskaart FAMKE	archeologisch erfgoed	ontwikkeling en behoud
3. Herbesteding en aanpassing aan modern agrarisch gebruik	gebouwd erfgoed	ontwikkeling
4. Restauratie en behoud	gebouwd erfgoed	behoud
5. Handreiking boerenerven	erven	ontwikkeling, behoud en onderzoek
6. Kennis en onderzoek archeologie	archeologisch erfgoed	onderzoek
7. Kennis en onderzoek bouwhistorie	gebouwd erfgoed	onderzoek
8. Ferhaal fan Fryslân	erven, archeologisch erfgoed en gebouwd erfgoed	publieksbereik

2

Aanleiding en doel

Provinciaal belang van de Fryske Pleats

Voor de Friese identiteit, geschiedenis en landschap vormt de boerderij een rode draad. Belangrijke ontwikkelingen in de geschiedenis hadden hier hun oorsprong. Door de eeuwen heen hebben boeren een grote invloed gehad op het cultuurlandschap. De boerderij met haar bebouwing, erf en archeologische ondergrond, vormt daarin een ankerpunt. En ook tegenwoordig profileert Fryslân zich nog als een landbouwprovincie. Het verhaal van Fryslân kan niet worden verteld zonder de boerderij. Het is daarom een kernwaarde van identiteit, erfgoed en landschap en is daarmee van provinciaal belang. Dit belang ligt ook in haar betekenis voor de leefbaarheid, omgevingskwaliteit, circulariteit en economische vitaliteit van het platteland.

Urgentie voor de Fryske Pleats

De boerderij heeft te maken met verschillende ontwikkelingen. Door agrarische ontwikkelingen en schaalvergroting komen boerderijen leeg te staan, krijgen ze nieuwe functies of worden gesloopt. Een fors aantal boerderijen heeft te maken met een restauratie- of onderhoudsachterstand. De schaalvergroting en verduurzaming van de landbouw stelt andere eisen aan boerderij en erf. Ook krijgt de boerderij te maken met nieuwe opgaven die op het landelijk gebied af komen. Deze ontwikkelingen geven zowel bedreigingen als kansen. Bedreigingen omdat sloop, leegstand of verwaarlozing en nieuw- of verbouw zonder goede inpassing, schade kan aanbrengen aan de archeologische, monumentale of landschappelijke waarden. En daarmee ook aan leefbaarheid en omgevingskwaliteit. Kansen ontstaan er door de boerderij te koppelen

aan nieuwe ontwikkelingen, zoals hergebruik voor nieuwe functies (groepswonen, zorgfuncties, ambachtelijke, creatieve of dienstverlenende bedrijven) en sloop van storende opstallen. Ook kan de boerderij door koppelen een bijdrage leveren aan de opgaven voor de kringlooplandbouw, circulaire economie, biodiversiteit, energietransitie, veenweideprogramma, groei van recreatie en toerisme, asbestverwijdering en stikstofreductie. De Fryske Pleats heeft de kans om een spin in het web van verschillende opgaven te vormen. Door het koppelen van de boerderij aan deze nieuwe ontwikkelingen en opgaven ontstaat nieuwe vitaliteit voor het platteland dat ten goede komt aan leefbaarheid en omgevingskwaliteit en zo bijdraagt aan brede welvaart.

Beleid voor de Fryske Pleats

In de beleidsnota Nij Poadium is opgenomen dat ingezet gaat worden op behoud en ontwikkeling van de boerderij¹. Nij Poadium sluit aan op het bestuursakkoord² Geluk op 1 met betrekking tot erfgoed, landschap en leefbaarheid. Specifiek wordt bij resultaat 52 benoemd dat de komende jaren steeds meer boerderijen leeg komen te staan en dat ons erfgoed in hoge mate de kwaliteit van onze leefomgeving bepaalt, een rijke inspiratiebron is voor kunst en cultuur en zo bijdraagt aan brede welvaart. In de Omgevingsvisie De romte diele wordt ingezet op het gebruiken van omgevingskwaliteiten als ontwerpbasis voor nieuwe ontwikkelingen, het beleefbaar laten zijn van de karakteristieken van het landschap, behoud en hergebruik van het Friese erfgoed waaronder boerderijen en een doorontwikkeling van de methode van de Nije Pleats. In de thematische structuurvisie voor landschap en cultuurhistorie Grutsk op 'e Romte worden boerderijen, erven en historische boerderijplaatsen benoemd in de top 10 van structuren van provinciaal belang. Tenslotte sluit het aan op de Startnotitie Programma Lânskip omdat boerderijen voor landschap en de nieuwe opgaven daarvoor, de ankerpunten vormen. Met het concretiseren van dit beleid in dit werkplan kan de provincie als "Lân fan Pleatsen" een koploper worden voor provinciaal boerderijenbeleid, passend bij de identiteit van onze provincie. Vanuit het beleid zijn het volgende doel en gewenste resultaten benoemd.

Doel:

de Fryske Pleats, als kernwaarde van het Friese erfgoed en cultuurlandschap, ontwikkelen en behouden, zodat (bereiken – resultaat):

1. Boerderijen en erven in de toekomst een duurzame plek hebben in het landschap en gekoppeld zijn aan de daarbij behorende nieuwe opgaven (ontwikkeling);
2. Boerderijen en erven in de verschillende landschappen worden behouden en herkenbaar blijven (behoud);
3. De kennis die voor ontwikkeling en behoud nodig is wordt aangevuld door onderzoek (onderzoek);
4. De betekenis van de boerderij voor het Ferhaal fan Fryslân is verteld voor het brede publiek (publieksbereik).

Voor wie (doelgroepen):

Gemeenten, (toekomstige) eigenaren van boerderijen, belangengroepen, burgers en de provincie zelf (koppeling aan andere opgaven).

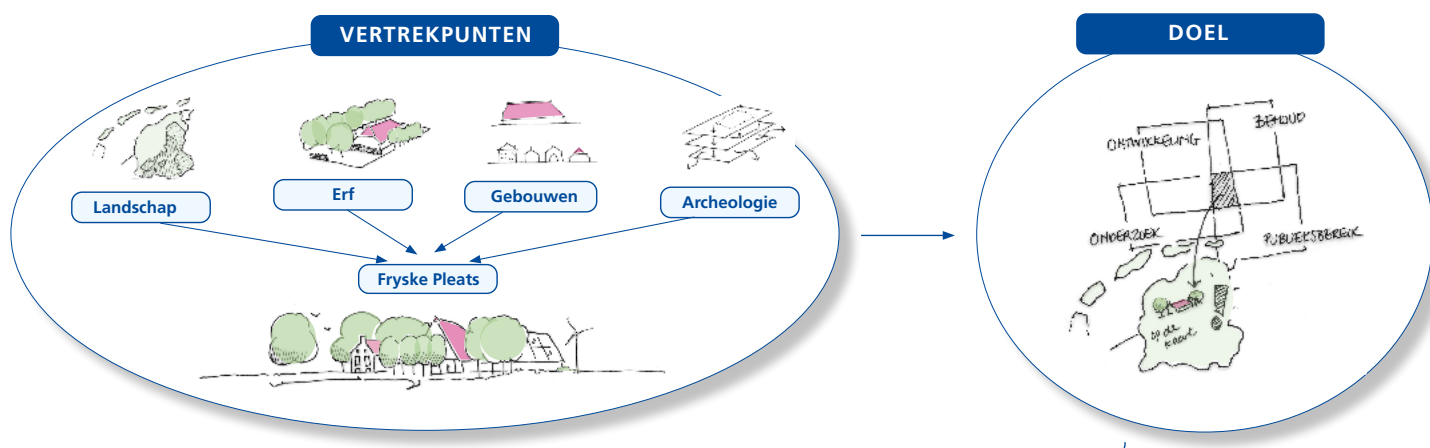
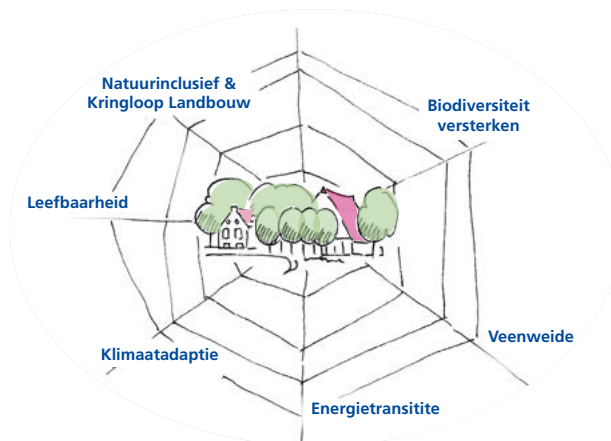
1 Nota Nij Poadium, Kunst& cultuur, taal & onderwijs en erfgoed in Fryslân 2021-2024, p.50 en p.52

2 Zie Bestuursakkoord 2019-2023, Lok op 1, p.45

Inhoud werkplan

Vanuit het doel, de beoogde resultaten en de doelgroepen wordt in dit werkplan achtereenvolgens ingegaan op:

- de betekenis van de boerderij en de ontwikkelingen die een rol spelen (hoofdstuk 3);
- de aanvullende inzet die nodig is vanuit de provincie (hoofdstuk 4);
- de concrete deelprojecten die worden uitgevoerd (hoofdstuk 5).

Het eerste beeld speelt in op wat in hoofdstuk 3 staat: Fryske Pleats is “Spin in het web”, kan centrale rol spelen bij thema’s: Natuurinclusief-Kringlooplandbouw, Leefbaarheid, Klimaatadaptatie, Energietransitie, Veenweideproblematiek, Versterken Biodiversiteit.

Het tweede beeld speelt in op wat in hoofdstuk 4 staat: en gaat over de inzet van de provincie op de terreinen Landschap, Erf, Gebouwen, Archeologie.

Het derde beeld speelt in op wat in hoofdstuk 5 staat: Dat gaat over concrete deelprojecten. Die hebben tot doel om onderzoek, ontwikkeling, behoud en publieksbereik van de Fryske Pleats te verbeteren en op de kaart te zetten.

3

Urgentie

3.1 ■ Betekenis

Voor de Friese identiteit, geschiedenis en landschap vormt de boerderij een rode draad. In de loop der eeuwen is het oorspronkelijke Friese natuurlandschap steeds verder omgevormd naar het cultuurlandschap zoals we dat nu kennen. De belangrijkste vormende kracht hiervoor was de landbouw en dit geldt nog steeds voor ruim 70% van de grondoppervlakte. Het Friese landschap is daarmee vooral een agrarisch cultuurlandschap. De historische boerderijen met hun erven zijn de ankerpunten in dit agrarische cultuurlandschap. Ankerpunten van waaruit een belangrijk deel van de Friese geschiedenis is bepaald omdat bestaansmiddelen, economische voorspoed en macht voor een groot deel een agrarische basis hadden. Zo was het boeren erf de bakermat van de middeleeuwse Friese handel en de latere Friese Vrijheid. De hoofdelingen en eigenerfde boeren die Fryslân bestuurden woonden op deze boerderijen, waar later ook hun stinzen en staten verschenen, en hadden hier hun eigendom en machtspositie. De basis van de welvaartsgroei in de 18e eeuw lag ook bij deze boerenerven. Ook in de moderne geschiedenis speelden de boeren een grote rol.

De provincie heeft duizenden historische boerderijplaatsen. Op veel van deze oude boerenplaatsen staat na al die eeuwen nog steeds een boerderij. Door de voortschrijdende ontwikkelingen en bouwcultuur is de plek en verschijningsvorm van de boerderij veranderd. Oorspronkelijk gelegen op de hogere zandgronden en de terpen, later na bedijkingen, ontwatering en ontginningen overal in het Friese landschap. Ook de boerderij zelf veranderde van langhuistype van hout, zoden en later baksteen naar types als stjelp, kop-hals-romp of wâldspultsje. Latere ontwikkelingen lieten ontginnings- en ruilverkavelingsboerderijen met ligboxstal ontstaan.

En nu verschijnt “de Nije Pleats” met grote luchtige stallen of akkerbouwloodsen met ruime erven en strakke groensingels. De ontwikkelingen zijn per regio anders zodat er veel differentiatie in streekeigen boerderijen en erven zijn ontstaan. De productieomstandigheden en de organisatie bepaalden van oudsher in belangrijke mate de bouwstijl van de boerderij en ook de inrichting van het erf. Het landschap was dus bepalend voor de vorm. Tezamen vormen deze boerderijen met hun erven een cultuurhistorische schat van eeuwenlange agrarische, economische, politieke en sociale geschiedenis.

Boerderijen worden ook wel de kathedralen van het landschap genoemd. Dit drukt goed uit hoe beeldbepalend de boerderijen met hun erven zijn voor de omgevingskwaliteit voor de eigen inwoners en bezoekers van Fryslân. Het is de samenhang van boerderij, erf en landschap en de optelsom van die duizenden boerenplaatsen die maken dat de Fryske Pleats zo belangrijk is voor de identiteit en het Ferhaal fan Fryslân.

Die betekenis geldt ook voor de economie. De landbouw en daarmee ook de boerderij heeft als vanouds een sterke stempel gedrukt op de Friese economie. Dat geldt nog steeds. Binnen de identiteit van Fryslân was en is het agrarische deel sterk aanwezig. De Friese Canon van de geschiedenis begint met “Us mem”; een koe. Nu geeft het bestuursakkoord Geluk op 1 aan dat Fryslân de landbouwprovincie van Nederland is en voor de landbouw van vier naar vijf sterren wil groeien. Die identiteit geeft ook een belangrijke betekenis aan zowel de Alde Pleats als de Nije Pleats. Door de schaalvergroting in de landbouw zien we nu dat de boerderij in toenemende mate door een nieuwe economie wordt gebruikt. Voor de wooneconomie, recreatie- en toerisme, lichte bedrijvigheid of kantoren of de zorg economie waardoor het nieuwe economische vitaliteit geeft aan het platteland.

Samengevat kan de betekenis van de boerderij en het boerenerf als volgt worden omschreven:

1. als cultuurhistorische en landschappelijke manifestatie van het Ferhaal fan Fryslân, toen, nu en in de toekomst;
2. als object dat omgevingskwaliteit en economische vitaliteit voor het platteland geeft en daardoor bijdraagt aan een brede welvaart.

3.2 ■ Ontwikkelingen

Hieronder worden de belangrijkste ontwikkelingen met betrekking tot boerderijen samengevat.

Ontwikkelingen gebouwd erfgoed

- Door schaalvergroting zullen 7-8 boerderijen per maand, 84-96 per jaar, hun agrarische functie verliezen (bron: Rapport Alterra). De herbestemming hiervan is een enorme opgave. Veel boerderijen zijn al gesloopt of verwaarloosd. Zonder voldoende herbestemming zullen veel meer boerderijen volgen.
- Met regelmaat worden leegstaande boerderijen gebruikt voor criminele activiteiten zoals drugslabs. In VTH-overleggen (Veiligheid-Toezicht-Handhaving) wordt dit als een risicofactor benoemd.
- Veruit de meeste historische boerderijen hebben geen bescherming. Van de 9.000 historische boerderijen (voor 1940) zijn er 440 rijksmonument. Dat is circa 5% van het totaal. Ongeveer 72 boerderijen zijn gemeentelijk monument (bron: De monumentenmonitor van de provincie en de Monumentenwacht).
- Een groot deel van de Friese boerderijen heeft een restauratie- en/of onderhoudsachterstand. Bij de rijksmonumentale boerderijen is dat gemiddeld 25% en in agrarisch gebruik is dat 37% (heeft daarmee de grootste restauratieachterstand). Aangenomen mag worden dat voor niet-rijksmonumentale boerderijen deze situatie niet beter zal zijn. Door deze achterstand worden met regelmaat boerderijen gesloopt.
- Op grond van de bestuursovereenkomst Rijk-IPO voert de provincie de regeling voor restauratie van rijksmonumenten uit. Voor rijksmonumentale boerderijen zijn na het regelen van de matching van de rijksmiddelen in het bestuursakkoord door de provincie vanaf 2019 voldoende middelen beschikbaar binnen de Subsidieregeling monumenten. Voor niet-rijksmonumenten zijn bijna geen financiële regelingen beschikbaar.
- De grootste opgave betreft de daken. In 2008 is eenmalig een regeling voor dakbedekking (dakenregeling) van historische boerderijen geopend (begroting € 2 miljoen). Toen zijn 237 aanvragen gehonoreerd met een gemiddeld subsidiebedrag van € 8.500.
- De verplichte asbestsanering leidt tot financiële problemen voor eigenaren en beïnvloedt de aantrekkelijkheid van de boerderij. Een ontwikkeling is om asbestsanering en restauratie en herbestemming met elkaar te combineren.
- Met ingang van 2020 is er een landelijk Boerderijenfonds met € 5 miljoen aan middelen. Doel van het fonds is het stimuleren van het behoud en gebruik van agrarisch erfgoed ter bevordering van een toekomstbestendig platteland.
- Voor het stimuleren van behoud en ontwikkeling zullen keuzes moeten worden gemaakt. Niet alle historische boerderijen kunnen door de overheden worden ondersteund. Hiervoor is kennis nodig over de waarden van historische boerderijen.
- Veel historische boerderijen zijn nog in agrarisch gebruik. Het project Nije Pleats

richt zich vooral op de inpassing van nieuwe stallen in erven en landschap. Andere vraag is: hoe kunnen historische boerderijen zo goed mogelijk in de moderne agrarische bedrijfsvoering worden gebruikt zonder onevenredige aantasting van de historische bedrijfsgebouwen? In de jaren 2005-2008 werd hiervoor het project It Fryske Boerespul uitgevoerd met aanbevelingen en inspirerende voorbeelden van het gebruik van de historische bebouwing voor modern agrarisch gebruik. Deze aanbevelingen en voorbeelden zijn door de ontwikkelingen in de landbouw aan actualisatie en nieuwe promotie toe .

- Door de coronacrisis is ook de bouw- en restauratiesector geraakt. Tegelijk zien we de herbestemmings- en restauratiebehoefte van boerderijen. Door dit te stimuleren kan een impuls worden gegeven aan de bouwsector en het opleiden van leerlingen voor het restauratieambacht. Er is een groeiend tekort aan vakmensen. Hierin kan worden samengewerkt met MBO-instellingen.

Ontwikkelingen archeologie

- De bodem van Nederland wordt gekenmerkt door veel ingrepen waaronder ontwikkelingen op de boerenerven. Door deze ontwikkelingen wordt het archeologische bodemarchief bedreigd. Dit archeologisch bodemarchief bevat naar schatting 10.000 tot 15.000 (voormalige) historische boerderijplaatsen. Van ongeveer 8.000 boerderijplaatsen is de locatie bekend, vooral door oude kaarten en soms door onderzoek. Veel locaties zijn nog onbekend.
- Slechts ongeveer 2.500 boerderijplaatsen zijn (deels) toereikend beschermd en 194 zijn wettelijk beschermd door een status als archeologisch rijksmonument.
- De historische boerderijplaats is in omvang de grootste, meest onbekende en minst beschermde archeologische categorie terwijl de boerderijplaats voor de Friese geschiedenis zo belangrijk is geweest. De vraag is of het nodig is om alle historische boerenerven te beschermen of dat volstaan kan worden met een goed representatief bodemarchief. Voor het antwoord op deze vraag is kennis nodig. Kennis die voor een groot deel nu ontbreekt. Een andere vraag is wat er nodig is om te komen tot een goede bescherming van de categorie historische boerderijplaatsen.

Ontwikkelingen erven

- De erven zijn vooral de laatste eeuw flink in ontwikkeling geweest. Specialisatie, intensivering, schaalvergroting en functieverbreiding hebben ervoor gezorgd dat erven ruimtelijk soms een heel ander aanzicht en indeling hebben gekregen. De historische indeling van een voorerf (wonen) en een achtererf (bedrijf) is daardoor soms verdwenen. Ook erfbeplantingen, singels, houtwallen, windsingels, boomgaarden, sloten, omgrachtingen of waterpartijen zijn niet altijd meer de zo herkenbare schakels met het landschap.
- Vanuit de samenleving wordt aangegeven dat het landschap verschaalt (landschapspijn). Het is nu dan ook een geschikt moment om parallel aan de aanpak van het landschap via het Programma landschap, de boerderij die het ankerpunt vormt in dit landschap, aan te pakken. In 2009 heeft de provincie onderzoek laten doen naar de schaalvergroting in de landbouw. Conclusie was dat het Friese landschap deze schaalvergrotingen dragen kon mits een goede ordening op het erf en een ruimtelijke inpassing. Ook werd het advies gegeven om een proces te ontwerpen waarin in een vroeg stadium met de initiatiefnemer, gemeente, stallenbouwer en landschapsarchitect om tafel wordt gegaan (de Nije Pleats methode). Met de nieuwe omgevingswet zien we verbeterpunten op de methode, maar in basis is de methode om in dialoog tot juiste inpassing te komen een bewezen werkwijze.
- In 2019 hebben we als provincie de Nije Pleats geëvalueerd. Hierbij kwamen een

aantal verbeterpunten naar voren, zoals het handhaven van de afspraken achteraf, het betrekken van de omgeving en het betrekken van nieuwe opgaven. De ontwikkelingen in de landbouw gaan immers al lang niet meer alleen over schaalvergroting, maar ook over het vergroten van biodiversiteit, het verbinden van duurzame energie aan het erf (bijvoorbeeld met kleine windmolens of zonnepanelen) en het omgaan met veenbodems en verdroging.

- Ook vragen ontwikkelingen in de landbouw zelf om een aanpassing van de erven. Dit geldt voor verduurzaming zoals ontwikkelingen rond biomassa, mestvergisting (co of mono), gescheiden stalsystemen, kringlooplandbouw en brongerichte stikstofmaatregelen. Maar er zijn ook nieuwe landbouwmethoden (bv. flattuinbouw of nieuwe vormen van gewasverwerking (bv. een grasraffinaderij of stoffen uit lactose). Via onder andere Living Lab wordt kennis en ervaring over de nieuwe ontwikkelingen opgedaan.

Ontwikkelingen nieuwe ruimtelijke opgaven voor het platteland

- Het veranderen van de omvang en de samenstelling van de bevolking (krimp en vergrijzing en voorzieningen en leefbaarheid die onder druk komen, met name op het platteland).
- Er is een groei van specifieke woonwensen, zoals buitenwonen, hybride wonen/ werken, groepswonen en zorgwonen. Fryslân met veel rust en ruimte biedt kansen voor een wooneconomie, ook voor nieuwe bewoners van buiten de provincie (Lelylijn?). Lokaal zijn er diverse kleinschalige en creatieve initiatieven van onderop voor specifiek woonwensen op het platteland. Via de provinciale uitvoeringsagenda Wenjen kunnen er koppelingen worden gelegd onder meer via de woonprogrammering of de regeling herbestemming en sloop.
- Op het platteland verschijnen meer niet-agrarische functies zoals ambachtelijke, creatieve of dienstverlenende (footloose) bedrijven en zorgfuncties.
- Door de coronacrisis en toename digitaal werken wordt het platteland en Noord-Nederland steeds interessanter voor wonen en werken.
- Er vindt een transitie plaats naar duurzame energieopwekking, een circulaire economie, klimaatadaptie, versterken van biodiversiteit, veenweidetransitie en de stikstofreductie. Zo sluit het hergebruik van boerderijen aan op de uitgangspunten van de circulaire economie (door gebouwen te hergebruiken in plaats van nieuwbouw en aan deze waardevolle gebouwen nieuwe verdienmodellen te geven). Versterking van de beplanting van boerenerven biedt kansen om de biodiversiteit in het agrarische gebied te versterken. Ook kunnen de erven met bebouwing worden benut voor duurzame energie en kunnen innovatieve manieren van verduurzaming van de waardevolle bebouwing worden toegepast. Friese onderwijsinstellingen kunnen in samenwerking met het bedrijfsleven een bijdrage leveren aan de kennisontwikkeling.

- Vakmensen en werkgelegenheid.
- In samenhang daarmee vindt er een uitkoop plaats van agrarische bedrijven rond Natura 2000-gebieden en in de veenweide door de provincie. Hiermee ligt een kans voor het versterken van de kwaliteit van deze boerderijen en erven, sanering lelijke opstallen, als een onderdeel van een integrale gebiedsaanpak en voorbeeldwerking voor de rest van de provincie.
- Veel van de opgaven vragen ruimte en hebben een nieuwe verschijningsvorm. Ook op het boerenerf. Het is een grote uitdaging om ruimte te geven aan de grote opgaven en transities en tegelijk de kernkwaliteiten van het landschap te bewaren. Dit zijn ontwikkelingen waarin kansen liggen voor de boerderij om mee te liften en koppelingen te zoeken. Dit kan door gebruik te maken van de methodiek van de Nije Pleats en de inzet van ontwerpgericht onderzoek. Om die manier kunnen alle belangen bij elkaar gebracht worden en tegelijkertijd door ontwerpgericht aan tafel te zitten, wordt de ruimtelijke kwaliteit geborgd.
- Dit koppelen sluit aan op de uitgangspunten van de nieuwe Omgevingswet waarbij ook de participatie van de bevolking belangrijk is. De participatie van bevolking bij erfgoed sluit aan op het Europese Verdrag van Faro.
- Recreatie, toerisme en gastvrijheidseconomie groeit in de toekomst. Er komt meer belangstelling voor plattelandsbeleving. De beoogde slimme groei met cultuurtoerisme die bijdraagt aan erfgoed en landschap (Nota Gastvrij Fryslân 2028) geeft kansen. Voor de beleving van Fryslân is een goede kwaliteit van de boerderijen en de ontwikkeling van cultuurtoeristische ensembles belangrijk. Ook bieden de boerderijen kansen voor kwalitatief goede logiesaccommodaties. Dit is ook een kans voor opname van boerderijen in de marketing van de provincie.
- De Fryske Pleats heeft de kans om een spin in het web van verschillende opgaven te vormen. Door het koppelen van de boerderij aan deze nieuwe ontwikkelingen en opgaven ontstaat nieuwe vitaliteit voor het platteland. Dit komt ten goede aan leefbaarheid en omgevingskwaliteit en draagt zo bij aan brede welvaart.

3.3 ■ Urgentie

Gelet op de betekenis en het provinciale belang van boerderijen, de verschillende ontwikkelingen die rond de boerderijen spelen en vooral de snelheid en omvang waarmee deze veranderingen komen, maakt dat het belangrijk is om nu in actie te komen. Er zijn al veel boerderijen verloren gegaan of in slechte onderhoudstoestand. Wanneer er nu geen actie wordt ondernomen zullen er meer boerderijen leegkomen, verloederen of ongewenste activiteiten aantrekken. Ook zullen kansen om de boerderijen een bijdrage te laten geven aan leefbaarheid, omgevingskwaliteit en de nieuwe opgaven voor het platteland worden gemist. Het oppakken van deze opgave door de provincie past bij haar rol als regisseur van de ruimte, de kerntaak en wettelijke taken die zij heeft voor cultureel erfgoed en landschap en de bestuursovereenkomsten met het Rijk over erfgoed en landschap. Daarnaast is provinciale actie passend omdat aard en schaal van de problematiek een gemeente-overschrijdend karakter heeft. Voor de wenselijke acties zullen er geen andere partijen zijn die dit initiëren. Met het concretiseren van het reeds ingezette beleid kan de provincie in dit werkplan een koploper worden voor provinciaal boerderijenbeleid, passend bij de identiteit en ambitie van onze provincie. Hierna zal worden uiteengezet hoe die rol kan worden ingevuld.

4

Taak, rol en inzet provincie

4.1 ■ Wettelijke taken en rollen

De taken van de provincie met betrekking tot boerderijen zijn de volgende. De wettelijke taken liggen vast in de Erfgoedwet en de Wet op de Ruimtelijke Ordening, straks de Omgevingswet. Voor de uitvoering van een aantal specifieke taken zijn bestuursafspraken met Rijk, noordelijke provincies en gemeenten gemaakt. In het Profiel Provincies en Kompas 2020 van het IPO vormen cultureel erfgoed en monumentenzorg en landschap een kerntaak.

Bij die taken kunnen de volgende rollen worden gekozen:

- reguleren
- regisseren
- stimuleren
- faciliteren

Dit betreft de rollen uit de zogenaamde overheidsparticipatietrap die door de Raad voor openbaar bestuur is ontwikkeld en ook opgenomen is in het Bestuursakkoord Geluk op 1.

Het uitgangspunt van de trap is onderaan beginnen. De onderste trede “loslaten” is niet weergegeven omdat hiervoor al aangegeven is dat, gelet op de urgentie, er provinciale actie wenselijk is.

In de beleidsnota Nij Poadium en de Omgevingsvisie De Romte diele wordt aangegeven dat de provincie vanuit de veranderende maatschappelijke verhoudingen naast de

meer klassieke rol van reguleren er meer nadruk komt te liggen op informeren, faciliteren en stimuleren. Hierna wordt per discipline (gebouwd erfgoed, erven en archeologie) ingegaan op deze taken, rollen, bestaande activiteiten en wenselijke aanvullende inzet. De inzet heeft betrekking op de vier beoogde resultaten van het werkplan voor de boerderij: ontwikkeling, behoud, kennis en onderzoek en publieksbereik.

Gebouwd erfgoed: wettelijke taken en huidige inzet

- Op grond van de Wet op de Ruimtelijke Ordening/Omgevingswet heeft de provincie een zorgplicht en onderzoeksplicht voor omgevingskwaliteiten waaronder cultureel erfgoed. Hieronder vallen ook historische boerderijen. Dit is als provinciaal belang ook vastgelegd in de Omgevingsvisie De Romte diele en de thematische structuurvisie Grutsk op 'e Romte. Op grond van de Verordening Ruimte dienen gemeenten in ruimtelijke plannen aan te geven hoe ze met de kernwaarden van Grutsk zijn omgegaan.
- Op grond van het IPO Kompas Provincies vormt cultureel erfgoed een kerntaak van provincies.
- Op grond van de bestuursovereenkomst Rijk/IPO ondersteunt de provincie restauraties van rijksmonumentale boerderijen via de Subsidieregeling monumenten (Sumo) met jaarlijks € 500.000. In de nota Nij Poadium hebben GS uitgesproken ook subsidie te zullen verlenen aan niet-rijksmonumentale boerderijen (gemeentelijk monument en als karakteristiek aangeduide boerderijen (in het bestemmings-/omgevingsplan). De inzet voor niet-rijksmonumenten is echter zeer beperkt door gebrek aan budget hiervoor.
- Via een opdracht van de provincie aan het Kenniscentrum Herbestemming Noord (DBF en Steunpunt monumentenzorg) worden eigenaren van karakteristieke panden geholpen in het herbestemmingsproces.
- GS adviseren op grond van de Erfgoedwet/Omgevingswet over wijzigingen aan rijksmonumentale boerderijen buiten de bebouwde kom voor zover er sprake is van substantiële sloop, ingrijpende wijziging, overwegende mate van reconstructie of functiewijziging van het rijksmonument.

Gebouwd erfgoed: welke aanvullende inzet is nodig?

Aanvullende inzet voor ontwikkeling en behoud is wenselijk met betrekking tot:

- Een financiële stimulans (subsidie of lening) voor herbestemming en inlopen restauratie-achterstand van niet-rijksmonumentale karakteristieke boerderijen met name bij daken en de kwetsbare agrarische bijgebouwen.
- Bewustwording en ondersteuning bij eigenaren en initiatiefnemers met betrekking tot waarden, inspirerende voorbeelden, procedures en financiën, een loket en een meldpunt/aanjager voor herbestemming.
- Stimuleren gemeentelijke boerderijenvisies.
- Koppeling met andere provinciale opgaven zoals Uitvoeringsagenda Wenjen, Aanpak stikstof, veenweidetransitie, Landbouw en Regiodeal.

- Verruimen van planologische mogelijkheden herbestemming voor nieuwe economische verdienmodellen en opsplitsingen van boerderijen.
- Vergroten bescherming van karakteristieke boerderijen via aanwijzing tot monument (rijksmonument of gemeentelijk) of omgevingsplannen.

Rol: faciliteren, stimuleren en reguleren

Erven: wettelijke taken en huidige inzet

- Er geldt op grond van de Wet op de Ruimtelijke ordening/Omgevingswet een zorgplicht voor de fysieke leefomgeving en een samenhangende afweging van alle belangen. Tot die belangen wordt ook het cultureel erfgoed gerekend en landschap. Hieronder vallen ook de historische boerenerven. Provincies dienen de belangen van cultureel erfgoed af te wegen in de fysieke leefomgeving (het snel veranderende platteland van Fryslân); voor de boerderij gaat het dan om gebouwd erfgoed en boerenerven;
- Via de Verordening Romte wordt de inzet van De Nije Pleats-methode ingezet bij ontwikkelingen die boven de 1,5 hectare gaan. Bij ontwikkelingen van het erf die de 3 hectare overschrijden wil de provincie ook graag aan tafel zitten;
- In het Bestuursakkoord Natuur en Landschap 2011-2015 is afgesproken dat provincies verantwoordelijk zijn voor de inrichting van het landelijk gebied en voor het regionale beleid voor natuur, recreatie en toerisme, landschap, structuurversterking van de landbouw en leefbaarheid. Ter uitvoering hebben Rijk en provincies in het Onderhandelingsakkoord Natuur afgesproken dat het landschapsbeleid als rijkstaak is vervallen en het een autonome bevoegdheid van de provincies is.

Erven: welke aanvullende inzet is nodig?

- Doorontwikkeling van de Nije Pleats-methode vanwege de evaluatie van de Nije Pleats-methode en de komst van de Omgevingswet;
- Koppelen Nije Pleats met de ontwikkelingen in de (kringloop)landbouw;
- Met Nije Pleats-methode uitwerken via de principes van de Omgevingsvisie, daarbij inspelen op de nieuwe opgaven die op het landelijk gebied afkomen.
- Het verhaal maken, de urgentie agenderen en de functies van boerenerven voor de toekomst benoemen.
- Om voor de toekomst een visie over de Fryske Pleats neer te leggen en aan deze verplichting te voldoen is cultuurhistorisch en ontwerpelijk onderzoek naar karakteristieke boerderijen en hun erven noodzakelijk.
- Een handreiking boerenerven en een loket voor eigenaren van erven.
- Koppeling van het werkplan aan de Startnotitie Programma Landschap omdat de boerderijen met hun erven voor het landschap de ankerpunten vormen en in belangrijke mate het beeld daarvan bepalen. Boerenerven kunnen een bijdrage leveren aan de nieuwe opgaven voor landschap die in de startnotitie staan genoemd. Dit gaat bijvoorbeeld om het aanpassen van de boerenerven en boerderijen aan de landbouwtransitie (kringlooplandbouw maar ook schaalvergroting), biodiversiteit (beplantingsoases en kralensnoeren in het agrarisch gebied), energietransitie, uitplaatsing en herbestemming in het kader van veenweide en stikstofreductie, recreatie en toerisme en nieuwe functies voor boerderijen in combinatie met sanering van lelijke stallen. Deze koppelingen worden gelegd via de Nije Pleats en een handreiking boerenerven.
- Financieel stimuleren van het herstel van boerenerven en hierbij koppelen met POP3 en Regiodeal (natuurinclusieve landbouw)

Rol: faciliteren en stimuleren.

Archeologie: wettelijke taken en huidige inzet

- Het beschermen van archeologische waarden is na het Verdrag van Malta wettelijk verankerd via de Wet op de archeologische monumentenzorg (straks Omgevingswet), onder meer door een onderzoekplicht (verstoordersprincipe).
- Door de provincie is de Fryske Archeologische Monumenten Kaart Extra (FAMKE) ontwikkeld. De FAMKE is een belangrijk instrument in de ruimtelijke ordening voor bescherming van archeologische waarden en is landelijke uniek. Met veel gemeenten is samengewerkt om de FAMKE verder te verdiepen. De FAMKE is digitaal raadpleegbaar via de provinciale website en wordt bezocht door gemeenten, bedrijven en particulieren.
- Op grond van de Verordening Ruimte dienen gemeenten in ruimtelijke plannen aan te geven hoe ze met de adviezen vanuit de FAMKE zijn omgegaan. Als de provincie zelf betrokken is bij bodemingrepen (denk aan wegeaanleg en natuurontwikkeling) moet zij ook zelf rekening houden met de FAMKE.

Archeologie: welke aanvullende inzet is nodig?

- In de FAMKE bescherming geven aan historische boerderijplaatsen door het opnemen als archeologische categorie.
- Hiervoor zal een onderzoeksopzet moeten worden geformuleerd en uitgevoerd om uiteindelijk te komen tot een waardering van de historische boerderijplaatsen op archeologische gronden, in samenwerking met onderzoekers van de Fryske Akademy.
- De nieuwverworven kennis kan worden verwerkt in de FAMKE met een toegespitst beleidsadvies.

Rol: faciliteren, stimuleren, regisseren en reguleren.

Alle 3 onderdelen: aanvullende inzet voor Publieksbereik:

- Vertellen van het verhaal aan eigenaren, burgers en bezoekers.
- Educatie.
- Afstemming met marketing toerisme en recreatie.

Rol: faciliteren en stimuleren

4.2 ■ Van aanvullende inzet naar deelprojecten

Vanuit de vier thema's is de gewenste aanvullende inzet beschreven. Op basis van deze inzet zijn acht deelprojecten uitgewerkt in hoofdstuk 5. De deelprojecten worden in onderstaande tabel weergegeven. Per deelproject staat aangegeven onder welk van de vier thema's het valt en op welk deel van het doel uit hoofdstuk 1 het betrekking heeft.

Overzicht deelprojecten	Thema	Doel
1. Doorontwikkeling Nije Pleats	erven	ontwikkeling
2. Doorontwikkeling beleidsadvieskaart FAMKE	archeologisch erfgoed	ontwikkeling en behoud
3. Herbestedding en aanpassing aan modern agrarisch gebruik	gebouwd erfgoed	ontwikkeling
4. Restauratie en behoud	gebouwd erfgoed	behoud
5. Handreiking boerenerven	erven	ontwikkeling, behoud en onderzoek
6. Kennis en onderzoek archeologie	archeologisch erfgoed	onderzoek
7. Kennis en onderzoek bouwgeschiedenis	gebouwd erfgoed	onderzoek
8. Ferhaal fan Fryslân	erven, archeologisch erfgoed en gebouwd erfgoed	publieksbereik

4.3 ■ Finansiën

Bestaande beskikbare erfgoedmiddelen 2021 t/m 2024:

- Budget erfgoed en cultuurgeschiedenis: € 280.000 (70.000 per jaar).
 - Budget rjksmonumentale boerderijen binnen Subsidieregeling monumenten: € 2 miljoen (500.000 per jaar).
 - Budget archeologie: € 280.000 (70.000 per jaar).
- Totaal: € 2.585.000 (€ 646.250 per jaar).

Andere (mogelijke) provinciale middelen 2021-2024:

- Budget bestuurlijke vernieuwing voor doorontwikkeling Nije Pleats: € 25.000.
- Regiodeal Natuurinclusieve Landbouw en Zuidoost.
- Leefbaarheid: IMF, mogelijk regeling herbestedding en sloop.
- Gastvrijheidseconomie: vitale logiesaccommodaties.
- Economie: mogelijk Human Capital, MKB-innovatie.
- Waddenfonds.

Mogelijke externe cofinanciering

- Eigen middelen eigenaren en initiatiefnemers.
- Europese middelen POP3/Leader voor erfherstel en Leader voor leefbaarheid platteland.
- Overige Europese middelen: Green Deal, Renovation wave (verduurzamen boerderijen?), Farm to fork strategy, Horizon (cultural heritage, bv. onderzoek archeologie en hoe het verhaal verder te brengen), Creative Europe (duurzaamheid en erfgoedparagraaf) en Interreg.
- Gemeenten voor instandhouding, doorontwikkeling FAMKE en opstellen boerderijensie.
- Rijk voor instandhouding rjksmonumentale boerderijen, actieprogramma ruimtelijk ontwerp en kosten onderzoek en handreikingen.
- Boerderijensie en Nationaal Restauratiefonds voor subsidies en leningen restauratie en herbestedding.
- Fryske Akademy voor kosten historisch onderzoek boerderijplaatsen.

De meeste deelprojecten kunnen binnen de bestaande financiële kaders worden uitgevoerd mede door te koppelen met andere provinciale opgaven. Voor deelproject 3 (herbestedding) en deelproject 4 (restauratie) is dit voor niet-rjksmonumentale karakteristieke boerderijen niet (direct) mogelijk. Gedurende de looptijd van het werkplan zal voor deze categorie worden gezocht naar aanvullende financiële middelen. In het onderstaande schema wordt per deelproject aangegeven wat de kosten zijn.

Deelproject	Kosten	Dekking	Aandachtspunt
1. Doorontwikkeling Nije Pleats	25.000	Bestuurlijke vernieuwing	
2. Doorontwikkeling beleidsadvieskaart FAMKE	40.000 10.000 p/j	Archeologie	
3. Herbestemming en modern agrarisch gebruik. Waaronder: *toolbox herbestemming *handreiking agr. gebruik	80.000 20.000 p/j	Erfgoed en cultuurhistorie	Concrete herbestemmingen worden alleen financieel ondersteund in combinatie met restauratie (deelproject 4).
4. Restauratie en behoud	2.000.000 500.000 p/j	Subsidieregeling monumenten	Middelen zijn vooral beschikbaar voor rijksmonumentale boerderijen en in beperkte mate voor gemeentelijke monumenten en karakteristieke boerderijen. Gedurende de looptijd van het werkplan zal voor laatstgenoemde categorie naar aanvullende financiële middelen worden gezocht.
5. Handreiking boerenerven	80.000 20.000 p/j	Erfgoed en cultuurhistorie	
6. Kennis en onderzoek archeologie	240.000 60.000 p/j	Archeologie	
7. Kennis en onderzoek bouwhistorie	100.000 25.000 p/j	Erfgoed en cultuurhistorie	
8. Ferhaal fan Fryslân	20.000 5.000 p/j	Erfgoed en cultuurhistorie	
Totaal	2.585.000	2.585.000	

4.4 ■ Proces

Hieronder staat het proces aangegeven voor het opstellen, vaststellen en uitvoeren van het werkplan.

[Tijdspad van het vervolg van de Fryske Pleats: van 2021-2024: uitvoering deelprojectplannen.](#)

Opstellen concept werkplan op basis van beleid	Mei - november 2020
Afstemming met andere provinciale opgaven	November 2020 - januari 2021
Interviews met externe stakeholders	November 2020 - januari 2021
Gedeputeerde Staten	Maart 2021
Behandeling financiële voorstellen Kadernota	Mei 2021
Gedeputeerde Staten, daarna communicatie	November 2021
Uitwerking deelprojectplannen en uitvoering	2021 - 2024

5

Deelprojecten

Hierna wordt een beschrijving gegeven van de 8 geformuleerde deelprojecten.

Project 1. Doorontwikkeling Nije Pleats (erven, ontwikkeling)

Context

- Samenwerken is de enige manier de grote opgaven en transitie te kunnen vormgeven, te combineren of koppelen. De opgaven vergen op elk schaalniveau een andere aanpak. Dit hebben we met de Nije Pleats-methode al ervaren.
- Wanneer een agrarisch ondernemer uitbreidingsplannen heeft, wordt met behulp van de Nije Pleats-methode aan de keukentafel van de ondernemer in een ochtend een uitbreidingsplan op hoofdlijnen geschetst. Alhoewel het gaat over een ontwikkeling van een aantal hectares, kan de impact groot zijn in het landschap. In deze werkwijze zitten de initiatiefnemer met evt. de adviseur, de gemeente (RO), een landschapsarchitect en een architect aan tafel. Door de wensen van de initiatiefnemer gezamenlijk te bespreken en te kijken hoe dit aansluit bij de landschappelijke karakteristiek en ontstaansgeschiedenis van een plek/gebied, wordt een inrichtingsplan geschetst. Dit is een robuuste schets waarin de afspraken over de inrichting en inpassing worden vastgelegd.
- In 2019 hebben we als provincie de Nije Pleats-methode geëvalueerd. Hierbij kwamen een aantal verbeterpunten naar voren, zoals het handhaven van de afspraken achteraf, het betrekken van de omgeving en het betrekken van nieuwe opgaven. De ontwikkelingen in de landbouw gaan immers al lang niet meer alleen over schaalvergroting, maar ook over het vergroten van biodiversiteit, het verbinden van duurzame energie aan het erf (bijvoorbeeld met kleine windmolens of zonnepanelen) en het omgaan met veenbodems, verdroging, leefbaarheid,

klimaatadaptie, versterken van biodiversiteit en de stikstofreductie en daarmee samenhangende uitkoop van agrarische bedrijven rond Natura 2000-gebieden.

- Daarnaast vragen diverse ontwikkelingen in de landbouw zelf om een aanpassing van de erven. Dit geldt voor verduurzaming, zoals ontwikkelingen rond biomassa, mestvergistings, gescheiden stalsystemen en brongerichte stikstofmaatregelen. Daarnaast zijn er nieuwe landbouwmethoden, zoals alternatieve voedingsteelten als flattuinbouw of nieuwe gewasverwerking (vlas, grasraffinaderij of lactoseverwerking). Via onder andere Living Lab wordt kennis en ervaring opgedaan.
- Door de evaluatie van de Nije Pleats-methode en de komst van de Omgevingswet is een doorontwikkeling van de methode gewenst. De 9 principes van de Omgevingswet kunnen als leidraad worden toegepast op de ontwikkelingen rond de Fryske Pleats. Dit in samenspraak met gemeenten, waarbij provincie als midden-overheid aanjager, regisseur, en aanbieder is van een infrastructuur. De zorgplicht voor de kwaliteit van de fysieke leefomgeving wordt zo met elkaar ingevuld.
- Het verhaal maken, de urgentie agenderen en de functies van boerenerven voor de toekomst benoemen, past bij de rol van de provincie. Het traditionele onderscheid van woondeel, erfdeel, beplanting en indeling van het erf vormen ook de bouwstenen om toekomstige onderdelen vorm te geven. De cultuurhistorie van het erf wordt hierbij gebruikt voor de erfinrichting van de toekomst.
- In het traject van bestuurlijke vernieuwing is hier geld voor gereserveerd en ook in het traject van de Omgevingswet (de Nije Pleats zou je kunnen zien als een vorm van een Omgevingstafel) komt deze doorontwikkeling op tafel. Dit project is dus gerelateerd aan verschillende projecten en trajecten omdat de werkmethode kennis en handvaten kan bieden bij toekomstige ontwikkelingen.

Doelstelling en resultaat

Het ontwikkelen van erven met aandacht voor de geschiedenis van het erf, haar bebouwing en de plek in het landschap, zodat:

- eigenaren, overheden en andere instanties bewust worden van de kenmerken van het boerenerf en de plek ervan in het landschap
- eigenaren met kennis over hun boerderij kunnen doorontwikkelen
- het doorontwikkelen en behouden van erven met aandacht voor de geschiedenis van het erf, haar bebouwing en de plek in het landschap
- erven herkenbare dragers van het Friese landschap blijven

Doelgroep

- (toekomstige) eigenaar
- stallenbouwers
- architecten
- agrarische collectieven

Uitgangspunten en risico's

Met aandacht voor:

- de geschiedenis van boerderij/erf
- de onderdelen en inrichting die horen bij deze geschiedenis
- de plek en betekenis die het erf heeft in het landschap
- nieuwe ontwikkelingen die op het erf afkomen
- het versterken van de gebiedsidentiteit
- het koppelen van opgaven

Activiteiten

Het gaat om inhoud te leveren die gekoppeld kan worden aan een ontwikkeling van een Fryske Pleats en onder andere benut kan worden in de Nije Pleats-methode:

- delen van kennis
- inzet van ontwerpkracht

Koppeling projecten werkplan

- Handreiking boerenerven
- Kennis en onderzoek archeologie
- Bouwhistorisch onderzoek
- Herbestemming en modern agrarisch gebruik

Koppeling provinciale opgaven

- (natuurinclusieve) Landbouw
- Biodiversiteit
- Energietransitie
- Veenweide

Kosten

€ 25.000. Deze zijn begroot onder bestuurlijke vernieuwing

Projectpartners:

De Friese Aanpak

Project 2 Doorontwikkeling beleidsadvieskaart FAMKE (archeologie, ontwikkeling en behoud)

Context

- In de FAMKE is provinciaal beleidsadvies voor archeologische waarden opgenomen. Het heeft als doel de Friese burger te voorzien van een instapadvies voor archeologisch onderzoek. Tevens dient het beleidsadvies op de FAMKE als uitgangspunt voor gemeenten om over te nemen in de ruimtelijke plannen (en op termijn de omgevingsplannen) om daarmee te voldoen aan de wettelijke plicht die gemeenten hebben conform de Erfgoedwet. En hoewel gemeenten zelf hun archeologiebeleid kunnen bepalen, is in de verordening Romte opgenomen dat ze de FAMKE als basis dienen te nemen voor hun eigen beleid. Ze mogen dus afwijken van de FAMKE, maar dienen daarbij goed te onderbouwen waarom ze dat doen.
- In de huidige FAMKE zijn de historische boerderijplaatsen als archeologische categorie nog niet opgenomen en zijn de meeste historische boerderijplaatsen dus nog niet beschermd. Van de ca. 8000 boerderijplaatsen die we kennen uit historische bronnen zijn slechts ongeveer 2500 boerderijplaatsen zijn (deels) toereikend beschermd en 194 zijn wettelijk beschermd door een status als archeologisch rijksmonument. Dit dient nog te worden aangepast in een bescherming via regelgeving die recht doet aan kennis en waardering van historische boerderijplaatsen met de FAMKE als basis.

- Het voorstel is om de historische boerderijplaatsen in de FAMKE op te nemen met een bescherming voor ingrepen groter dan 100m². Echter daarvoor is een aanpassing van het huidige beleid nodig. Voor de praktische uitvoering van dat beleid dienen de historische boerderijplaatsen te worden gewaardeerd en dient er een archeologisch model te worden opgesteld van de historische boerderijplaats dat rekening houdt met de ouderdom, de ontwikkeling en regio-specifieke kenmerken van die historische boerderijplaatsen.
- Hiervoor zal een onderzoeksopzet moeten worden geformuleerd en uitgevoerd om uiteindelijk te komen tot een waardering van de historische boerderijplaatsen op archeologische gronden.
- De nieuwverworven kennis kan worden verwerkt in de FAMKE met een toegespitst beleidsadvies.
- Inmiddels is voor de zandgebieden al wel een begin gemaakt met het opnemen van beleidsadvies voor de ons bekende historische boerderijplaatsen op de FAMKE. Dit dient straks te worden uitgebreid naar de rest van de provincie zodat het beleidsadvies op de FAMKE uiteindelijk terechtkomt in de bestemmingsplannen en op termijn de omgevingsplannen van gemeenten.

Doelstelling en resultaat

Komen tot provinciebrede archeologische waardering van de historische boerderijplaatsen die wordt vertaald naar passend beleidsadvies op de FAMKE en het opstellen van een onderzoeksagenda en een standaard programma van eisen (PvE) voor archeologisch onderzoek naar historische boerderijplaatsen. Het beleidsadvies op de FAMKE dient tevens als uitgangspunt voor gemeenten om over te nemen in de ruimtelijke plannen en op termijn de omgevingsplannen.

Doelgroep

Provincie, gemeenten, archeologische bedrijven, boerderijeigenaren

Uitgangspunten en risico's

- Komen tot passend beleidsadvies op de FAMKE op basis van op te stellen modellen van de historische boerderijplaatsen. Dit is echter een beleidsadvies en een gemeente hoeft het niet over te nemen, al zullen ze met goede redenen moeten komen waarom niet.
- Daarom gaan we ook bij gemeenten langs om bij te praten over de vernieuwde FAMKE met daarbij speciale aandacht voor de rol van de historische boerderijplaatsen en de archeologische bescherming daarvan.

Activiteiten

- Opstellen van een database
- Analyseren van archeologisch onderzoek
- Verwerken van de gegevens in GIS
- Overleg met eigenaren
- Overleg met projectpartners (intern en extern)

Koppeling projecten werkplan

Bouwhistorisch onderzoek en beleid, landschappelijk onderzoek en beleid

Koppeling provinciale opgaven

Veenweideprogramma, klimaatadaptatie/energietransitie, milieu/natuur/versterken biodiversiteit/landschapsversterking, landbouw, waterhuishouding, 'leefbaar, vitaal en bereikbaar'.

Kosten

€ 40.0000 (€10.000 per jaar) is een onderdeel van het structurele budget voor de FAMKE

Projectpartners

Gemeenten, archeologische bureaus, Steunpunt Monumentenzorg Fryslân, RCE.

Project 3 Herbestemming en modern agrarisch gebruik (gebouwd erfgoed, ontwikkeling)

Context

- Door de schaalvergroting in de landbouw verliezen steeds meer boerderijen hun economische drager voor behoud en beheer. Door hun specifieke constructie en indeling zijn boerderijen vaak minder gemakkelijk of tegen hogere kosten inzetbaar voor ander gebruik. De consequentie is dat jaarlijks zo'n 85-100 boerderijen in Fryslân onttrokken worden aan het agrarische gebruik. Met de schaalessprong in bedrijfsgebouwen en landbouwareaal die nu plaatsvindt komen ook de grote historische boerderijen op de markt. Deze boerderijen, overwegend uit de 19de eeuw, zijn kostbaar in onderhoud ('houdbaarheidsdatum', volume en detaillering). Steeds meer boerderijen raken verwaarloosd of worden gesloopt.
- Een kans is om bij herbestemming te koppelen aan de nieuwe ontwikkelingen en opgaven die op het landelijk gebied afkomen. Gedacht kan worden aan nieuwe functies als (groeps)wonen, groei toerisme en recreatie (erfgoedlogies), zorgfuncties, ambachtelijke, creatieve of dienstverlenende (footloose) bedrijven en ontwikkelingen als de energietransitie, biodiversiteit, veenweidetransitie (funderingsproblematiek/-loket, toolkit landschap, hoogwatercircuits) en stikstofreductie waaronder het opkopen en alternatief invullen van boerderijen. En wat te denken van ontvangstruimtes in boerderijen voor onderwijs-, natuur of recreatieve doeleinden of kunstenaars die aangeven dat er een gebrek aan atelierruimte is?
- Hergebruik van boerderijen sluit aan op de uitgangspunten van de circulaire economie door gebouwen te hergebruiken in plaats van nieuwbouw en aan deze waardevolle gebouwen nieuwe verdienmodellen te geven. Ook kunnen de erven met bebouwing worden benut voor duurzame energie en kunnen innovatieve manieren van verduurzaming van de waardevolle bebouwing worden toegepast. Friese onderwijsinstellingen kunnen in samenwerking met het bedrijfsleven een bijdrage leveren aan de kennisontwikkeling. Duurzaamheid van monumenten is ook bij de RCE een groot onderdeel. Wat is er bijvoorbeeld aan kennis aan oude methodes en techniek om oude boerderijen en dat opnieuw inzetten?
- Wanneer een boerderij niet langer als agrarisch bedrijfsgebouw gebruikt wordt, ontstaat er vaak een fase met moeizame gesprekken over wat er met het gebouw en de historische bijgebouwen moet gebeuren. Wat mag er wel of niet in een boerderij? Welk nieuw gebruik is mogelijk? Wie bepaalt en wie betaalt? Het proces van herbestemmen is vaak ingewikkeld, juridisch, financieel, aanpak en

koppelen vraag en aanbod. Er is behoefte aan een loket, ondersteuning en aanjager. Wat zijn de best practices en leren van fouten. Allianties met bijvoorbeeld Boerderijstichting Fryslân en Kenniscentrum Herbestemming Noord werkt hierbij goed omdat die vaak dicht bij de burger staan.

- Ontwerpkracht kan worden benut. Daarbij is van belang dat het herbestemmen een andere impact op de intrinsieke waarden van het gebouw, erf en landschap heeft als het doorbestemmen in een moderne agrarische context. Het behoud van de boerderij en erf vereist een ontwerpogave onder regie van deskundig architect. Handreiking met best practices voor toekomstige bewoners en gebruikers kan helpen. Niet alleen de “hippe” voorbeelden laten zien maar ook de prima low budget verbouwingen en aanpassingen. Thema’s: inschakelen architect, bouwvolume en bouwfysica-verduurzamen; lichttoetreding; inbouw, behoud oude elementen, behoud “donkerte”. Bij herbestemming moet de erfbeplanting niet worden vergeten en dan de waarde van de logische opbouw van erven.
- Belangrijk is om de oorspronkelijke economische waarde van de boerderij zo goed mogelijk te behouden door nieuwe verdienmodellen mogelijk te maken zodat er een gezonde exploitatie mogelijk is.
- Belangrijk is of er voldoende planologische ruimte binnen bestemmings-/omgevingsplannen is. Hierbij dient ook te worden onderzocht of via de provinciale Verordening Romte er nieuwe passende planologische ruimte kan worden geboden.
- Bij de doelgroep voor het wonen is het aantrekken van nieuwe plattelandsbewoners van binnen en buiten (Lelylijn?) de provincie een kans. Te denken valt aan verschillende doelgroepen, zoals het buitenwonen, hybride wonen/werken, recreatief wonen, groepswonen, zorgwonen of een “echtscheidingsboerderij”. Naast de hogere-inkomensgroepen ligt er ook een behoefte binnen lagere-inkomensgroepen. Voor de laatste groep is ook het opsplitsen van een boerderij in meerdere koop- en huurwoningen relevant. Op het platteland kan zo een woon-economie groeien dat wellicht in het post-coronatijdperk nog meer kansen biedt. Inventarisatie van nieuwe doelgroepen en de aansluiting op woonprogramma’s van provincie en beleid is dan relevant.
- Het opsplitsing van een boerderij in meerdere woningen dient niet te worden belemmerd door beschikbare “contingenten”. Gelet op de verstedelijkingskladder zou bestaande bouw voor nieuwbouw moet dienen te gaan. Mogelijk dat er ook ruimte hiervoor kan worden gevonden in maatwerkafspraken tussen provincie en woonregio’s en experimenteer- en pilotprojecten. Andere kans is om aan te sluiten op financiële woonregelingen voor herbestemming en sloop die nu nog op binnenstedelijk gebied is gericht.
- Overzicht is wenselijk, wat komt er vrij, dit kanaliseren via een meldpunt. Overzichtskaart maken wat er vrijkomt komende jaren. Parallel kerkenvisie, daar krijg je het ook in beeld, hoe kun je dit voor boeren doen?
- Wanneer wij in Fryslân de historische boerderijen willen behouden en een nieuwe toekomst willen geven, dan zullen alle partijen naar elkaar toe moeten bewegen en zullen belangen moeten worden gewogen. Dit vraagt om provinciaal en gemeentelijk beleid voor vrijkomende agrarische bebouwing (VAB). Het stimuleren van een integrale boerderijenvisie, analoog aan eerder opgestelde kerkenvisies door gemeenten, is daarvoor een geschikt instrument.
- De gemeenten zijn primair verantwoordelijk voor omgevingsbeleid en cultuurhistorie, maar zijn in overwegende mate onvoldoende toegerust om deze opgave alleen op te pakken.
- Monumenteninstellingen geven aan dat er behoefte is aan financiële ondersteuning van herbestemming. Herbestemmen van een historische boerderij is relatief kostbaar omdat rekening moet worden gehouden met cultuurhistorische waarden

en voor de functie vaak minder efficiënt casco. Om de financiële drempel van dat deel van de onrendabele investering weg te nemen is een herbestemmingssubsidie wenselijk. Binnen de bestaande Subsidieregeling monumenten zijn voor rijksmonumentale boerderijen mogelijkheden aanwezig. Relatief weinig boerderijen hebben echter deze status. Voor karakteristieke niet-rijksmonumentale boerderijen zijn er bijna geen mogelijkheden door gebrek aan budget.

- Niet alle historische boerderijen kunnen door de overheden worden ondersteund. Hierin zijn keuzes voor prioritering nodig. Hiervoor is kennis nodig over de waarden van historische boerderijen.
- De transitiefase tussen 'te koop' en 'verkocht' draagt een cultuurhistorisch risico voor het verdwijnen van allerhande elementen en onderdelen die eeuwenlang bij de boerderij hoorden. De (nieuwe) eigenaren van de woonboerderijen kiezen voor modern wooncomfort boven behoud kostbaar cultuurhistorische elementen.
- Er zullen ongetwijfeld boerderijen niet meer te redden zijn. Behoud en een goede ruimtelijke kwaliteit van het opnieuw te bebouwen erf is dan belangrijk. Beleid hiervoor van provincie en gemeenten is wenselijk.
- Bij herbestemming dient de mogelijkheid te worden benut van sloop lelijke stallen. Eventueel in ruil voor nieuwbouwwoningen op passende plek. Dit verbetert ook de businesscase aandachtspunt van boerderijen. In het ruimtelijke spoor zitten ook mogelijkheden, bijvoorbeeld ruimte voor ruimte en kwaliteitsarrangementen.
- Een boerderij is zowel een bouwwerk als een onderneming. In het Fries is dit onderscheid duidelijker (pleats voor het gebouw; buorkerij als bedrijfsaanduiding). Bij agrarische ondernemers 'gaat achter voor' en wordt steeds minder geïnvesteerd om de historische agrarische hoofdgebouwen, bijgebouwen, erven en interieurs te onderhouden. Door hun specifieke constructie en indeling voldoen de historische bedrijfsgebouwen steeds minder aan moderne bedrijfseisen en het woongedeelte steeds minder aan eisen van duurzaamheid en comfort. Uitdaging is om de bestaande boerderij nuttig te gebruiken voor het moderne agrarische gebruik. Hoe kun je boeren tegemoetkomen in de continuïteit van het historische bedrijfsgebouw. Continuïteit binnen het historische bedrijfsgebouw betekent ook dat je zo nu en dan qua materiaal een veer moet laten. Hoe houd je een economische drager onder het behoud van erfgoed. Daarbij is goede samenwerking met bijvoorbeeld LTO van belang: weten wat boeren nodig hebben. Het project It Frysk Boerspul heeft in de jaren 2005-2008 met aanbevelingen en inspirerende voorbeelden laten zien hoe dit kan. Dit is echter intussen gedateerd en kan beter worden gepromoot binnen de agrarische sector. De uitdaging zal zijn de boeren trots te maken op hun oude bedrijfsgebouw(-en) waarmee je je als overheid bemoeit. Ook ligt er een kans om stoppende boeren te koppelen aan agrarische gerichte jongeren die op zoek zijn naar een boerderij.

Doelstelling en resultaat

De ontwikkeling van karakteristieke boerderijen voor de toekomst, zodat:

- Gemeenten een visie hebben op vrijkomende agrarische bedrijven (voor heel Fryslân).
- Planologische mogelijkheden voor herbestemming worden verruimd.
- Agrariërs worden gestimuleerd om hun historische boerderij te gebruiken voor modern agrarisch gebruik.
- Herbestemming van historische boerderijen door initiatiefnemers wordt gestimuleerd.
- Loket voor inspirerende en praktische voorbeelden van het gebruik historische boerderij in de moderne bedrijfsvoering.

Doelgroep

Gemeente, boerderij-eigenaren, initiatiefnemers

Uitgangspunten en risico's

- Onder karakteristieke boerderijen (niet-rijksmonumenten) worden begrepen boerderijen die: staan aangegeven op de cultuurhistorische kaart; door de gemeente aangewezen als gemeentelijk monument of als karakteristiek in een bestemmings-/omgevingsplan; om aangetoonde (bouwhistorische) redenen van evident bovenlokaal belang zijn.
- Het vinden van draagvlak bij de gemeenten voor visievorming over vrijkomende agrarische gebouwen.
- Gemeenten bijdragen aan het opstellen van een boerderijvisie.
- Financiële ondersteuning in combinatie met bouwhistorisch onderzoek voor de ontwikkelruimte van historische waarden.

Activiteiten

- Financieel stimuleren herbesteding van niet-rijksmonumentale boerderijen. Maximaal € 25.000 per boerderij [is 1 aanvraag per complex]), bijvoorbeeld voor niet-agrarische bedrijfshuisvesting, nieuwe woonvormen. Beoogd wordt om hiermee 100 boerderijen te helpen. Dit is een extra impuls boven op de bestaande Stimuleringsregeling monumenten die met name op rijksmonumenten is gericht. Binnen de SUMO is voor restauratie en herbesteding van boerderijen namelijk al een speciale categorie aanwezig.
- Verruimen planologische mogelijkheden in Verordening Romte, gemeentelijke omgevingsplannen en woonprogramma's.
- Toolbox modern agrarisch gebruik in historische boerderij (It Frysk Boerespul-gedachte).
- Toolbox herbesteding met onder andere inspirerende voorbeelden, aandachtspunten bij herbesteding, informatie over de historische waarden, procedures, subsidiemogelijkheden, een loket voor eigenaren, initiatiefnemers en zoekers en een aanjager van herbesteding onder meer door het koppelen van vraag en aanbod.
- Het per gemeente opstellen van een boerderijvisie op vrijkomende agrarische bedrijven (VAB) voor heel Fryslân. Dit wordt door de provincie gestimuleerd en gefaciliteerd door activiteiten 1 t/m 4. Visie dient door de gemeente te worden opgesteld en ook de kosten daarvoor zijn voor henzelf.

Koppeling projecten werkplan

Bouwhistorisch onderzoek, Handreiking erven, Beleid archeologie,

Koppeling provinciale opgaven

Landbouw, natuurinclusief, it Nije Buorkjen, Circulaire Economie, Milieu (asbest), Gastvrijheidseconomie (vitale logiesaccomodaties), veenweideprogramma; recreatie, Leefbaarheid, Leader en IMF, Wonen, Omgevingsbeleid en omgevingsplannen, Stikstof

Kosten

- Toolbox modern agrarisch gebruik: € 20.000
- Toolbox herbestemming: € 60.000
- Totaal: € 80.000

Concrete herbestemmingen worden alleen financieel ondersteund in combinatie met restauratie (deelproject 4). Middelen hiervoor zijn vooral beschikbaar voor rijksmonumentale boerderijen en in beperkte mate voor gemeentelijke monumenten en karakteristieke boerderijen. Gedurende de looptijd van het werkplan zal voor laatstgenoemde categorie naar aanvullende financiële middelen worden gezocht.

Projectpartners

Gemeenten, makelaars (via NVM?), Boerderijstichting Fryslân, LTO, Boerderijfonds, platform agrarisch erfgoed en agrarisch erfgoed Nederland, OCW IPO, rijksbeleid stimuleren, Kenniscentrum Herbestemming Noord

Project 4 Restauratie en behoud (gebouwd erfgoed, behoud)

Context

- Inzet voor behoud is wenselijk met betrekking tot het inhalen van de bovengemiddeld grote restauratieachterstand bij boerderijen. Agrarische bijgebouwen zoals koetshuizen, stookhutten, varkensstallen of poterhokken zijn kwetsbaar. Het boek *It Fryske Boerehiem* van W. Hoekstra en R. Wielinga laat zowel de waarde als de kwetsbaarheid zien. Zonder extra stimulansen zal verdere verwaarlozing en sloop optreden.
- Binnen de bestaande Subsidieregeling monumenten zijn voor restauratie rijksmonumentale boerderijen wel mogelijkheden aanwezig op basis van de bestuursovereenkomst Rijk-IPO. In het werkplan wordt daarom geen extra financiën gevraagd voor rijksmonumentale boerderijen. Relatief weinig boerderijen hebben echter deze status. Voor karakteristieke niet-rijksmonumentale boerderijen zijn er bijna geen mogelijkheden door gebrek aan budget, ook niet bij gemeenten.
- Boerderijen zijn door hun specifieke bouwvorm en constructie bij restauratie en herbestemming doorgaans een grote bouwkundige en financiële opgave. Wanneer de samenleving de historische boerderijen en hun historische bijgebouwen wil behouden en/of een nieuwe toekomst wil geven, zal zij mede moeten investeren in instandhouding van de cultuurhistorische waarden voor zover die het normale onderhoud te boven gaan.
- Vraag is wat kan de gemeente doen om het agrarische erfgoed overeind te houden. Voor gemeentelijke monumenten en karakteristieke panden kan de provincie een stimulans zijn voor een gemeentelijk erfgoed- en subsidiebeleid. Onderdeel daarvan kan ook het vergoeden zijn van een abonnement op de monumentenwacht (karakteristiek, gem monument) zijn.
- Slechts 4% van de boerderijen is rijksmonument. Een klein aantal is gemeentelijk monument of hebben bescherming in het bestemmingsplan. Een groot deel is onbeschermd. Waardevolle bijgebouwen zijn vaak ook niet beschermd. Beleid bij gemeenten om tot meer bescherming over te gaan is wenselijk om ongewenste sloop te voorkomen Dit geldt ook voor arbeiderswoningen vlak buiten het erf

die een ensemble vormen met de boerderij. Gemeenten hebben geen gelijke monumentenlijst, hierin kan verbetering komen. Voor boerderijen met hoge waarden zonder bescherming is een aanwijzing tot rijksmonument bij het Rijk bespreekbaar.

- Bij agrarische ondernemers 'gaat achter voor' en wordt steeds minder geïnvesteerd om de historische agrarische hoofdgebouwen, bijgebouwen, erven en interieurs te onderhouden. Boeren gaan meestal niet lenen om een monument op te knappen.
- Niet alle karakteristieke boerderijen kunnen door de overheden worden ondersteund. Hiervoor is kennis nodig over de waarden van historische boerderijen; inventariseren en waarderen.
- Dak op nummer 1. Als dak niet goed is zal verval snel intreden. Monitoregegevens boerderijen geven informatie.
- De verplichte asbestsanering leidt tot financiële problemen voor eigenaren en beïnvloedt de aantrekkelijkheid van de boerderij. Een ontwikkeling is om asbestsanering en restauratie en herbesteding met elkaar te combineren. Bijvoorbeeld te koppelen met de regeling Asbest eraf, zonnepanelen erop. In 2021 wordt een asbestdakenkaart opgeleverd waar boerderijen uit kunnen worden geselecteerd.
- Er is een grote behoefte aan een financiële regeling zoals eerder bleek in 2008 met de dakbedekkingsregeling (dakenregeling) van historische boerderijen (begroting € 2.000.000). Toen konden 237 aanvragen worden gehonoreerd met een gemiddeld subsidiebedrag van ongeveer € 8.500. Rekening houdend met stijgende bouwkosten zou het gemiddelde nu € 12.500 kunnen bedragen. Dat betekent dat met redelijk kleine bijdragen een groot effect kan worden bereikt, waarbij veruit de meeste investeringen door de eigenaar zelf wordt gedaan. Subsidie kan net dat ene zetje zijn om een plan van de grond te krijgen. Subsidie van de provincie trekt ook vaak andere subsidieverstrekkers of fondsen over de streep.
- Aandachtspunt bij een dakbedekkingsregeling is wel een cultuurhistorisch verantwoorde dakbedekking. Vanuit het perspectief van instandhouding viel er op de regeling van 2008 wel wat op af te dingen, zoals verkeerde pannenkeuze, wijzigingen aan dakbeeld en sloop van muurwerk onder het dak. Overijssel werkt met een soort sollicitatiegesprek om tot goede dakbedekkingsplannen te komen.
- Aandachtspunt is dat financiële middelen terecht komen op de plek waar het meeste behoefte is. Dit kan door het doen van een krediettoets. Het Nationaal Restauratiefonds dat namens de provincie subsidies en leningen uitkeert, kan dat doen en beoordelen of een aanvraag het beste via een subsidie of een lening kan worden ondersteund. Voor niet-rijksmonumenten is het Cultuurfonds voor Monumenten beschikbaar. Ook kan er met criteria worden geprioriteerd, bijvoorbeeld boerderijen in agrarisch gebruik, gemeentelijke monumenten of boerderijen in slechte staat.
- Heel veel boerderijen zijn niet in eigendom maar in pacht, dat is mede een reden van de slechte onderhoudsstaat.
- Door de coronacrisis is ook de bouw- en restauratiesector geraakt. Tegelijk zien we de herbestedingsbehoefte en restauratiebehoefte van boerderijen. Door dit te stimuleren kan een impuls worden gegeven aan de bouwsector en het opleiden van leerlingen voor het restauratieambacht. Er is een groeiend tekort aan vakmensen. Hierin kan worden samengewerkt met MBO-instellingen.

Doelstelling en resultaat

Doel:

- behoud rijksmonumentale en karakteristieke niet-rijksmonumentale boerderijen.

Resultaat:

- Van 20 rijksmonumentale en een beperkt aantal karakteristieke Friese boerderijen en hun historische bijgebouwen zijn (deel-)restauraties uitgevoerd.
- Bescherming boerderijen via gemeentelijk erfgoedbeleid door aanwijzing als gemeentelijk monument of als karakteristiek in omgevingsplan.

Doelgroep

Eigenaren, gemeenten.

Uitgangspunten en risico's

- Prioriteit op daken en kwetsbare bijgebouwen
- Voor niet-rijksmonumentale karakteristieke boerderijen dient het te gaan om boerderijen die: - staan aangegeven op de cultuurhistorische kaart, -door de gemeente zijn aangewezen als gemeentelijk monument of als karakteristiek in een bestemmings-/omgevingsplan, -om aangetoonde (bouwhistorische) redenen van bovenlokaal belang zijn.
- Prioriteit leggen bij daken, boerderijen in agrarisch gebruik en agrarische bijgebouwen.
- Risico zijn ontbrekende gemeentelijke middelen voor boerderijenbeleid.
- Subsidies vanuit het deelproject restauratie kunnen per boerderij niet worden gestapeld met subsidie herbestemming (deelproject 3).

Activiteiten

- Opstellen en uitvoeren van een regeling binnen de jaarlijkse Subsidieregeling monumenten. Subsidiepercentage hierbij 50% van de restauratiekosten, maximaal € 15.000 per boerderij [is 1 aanvraag per complex]. Per boerderij bedraagt het minimale subsidiebedrag € 5.000, het maximale subsidiebedrag € 200.000 voor rijksmonumenten en € 15.000 voor niet-rijksmonumenten. Voor het opstellen van een plan is de maximale subsidie € 5.000.
- Stimuleren gemeentelijk erfgoedbeleid voor behoud van waardevolle boerderijen zoals een boerderijvisie (zie ook deelproject herbestemming boerderijen).

Koppeling projecten werkplan

Bouwhistorisch onderzoek, onderzoek archeologie, herbestemming en modern agrarisch gebruik, handreiking boerenerven

Koppeling provinciale opgaven

Asbestsanering op daken ten gunste van. traditionele dakbedekking; Circulaire economie en Duurzaamheid (in stand houden en herbestemmen), Energiebeleid (verduurzamen; toepassen alternatieve energiebronnen), Flora en Faunawet

Kosten

€ 2.000.000. Middelen hiervoor zijn vooral beschikbaar voor rijksmonumentale boerderijen en in beperkte mate voor gemeentelijke monumenten en karakteristieke boerderijen. Financiële herprioritering subsidieregeling monumenten ten behoeve van karakteristieke boerderijen en ten koste van rijksmonumenten is onwenselijk gelet op de bestuursafspraken Rijk. Gedurende de looptijd van het werkplan zal voor laatstge-

noemde categorie naar aanvullende financiële middelen worden gezocht. Variant is om het beperkte Subsidieregeling monumenten-budget (€ 250.000) voor niet-rijksmonumenten helemaal voor de financiële ondersteuning van de herbestemming van maximaal 10 boerderijen of deels hiervoor te bestemmen. Deze variant betekent dat restauratie en herbestemming van andere karakteristieke panden zoals kerken, landgoederen, industrieel erfgoed, financieel niet meer kan worden ondersteund.

Projectpartners

Gemeenten, Rijkdienst voor het Cultureel Erfgoed: Nationaal Restauratiefonds: Monumentenwacht Steunpunt monumentenzorg, Boerderijenstichting, Boerderijenfonds

Project 5 Handreiking boerenerven: kennis delen & inspireren (erven, informeren, inspireren en ontwikkelen)

Context

- Het boekwerk 'Boerenerven van de vier noordelijke provincie' uit 1994 van het Oversticht had als doel om bij boerderijbewoners belangstelling te kweken en hen behulpzaam te zijn bij opknappbeurten of herinrichtingen. En zoals ook toen al werd aangegeven is het erf nooit af en voortdurend in beweging. Misschien wel meer dan ooit is dat nu aan de orde. Het boerenerv is enerzijds spil in het Friese landschap en anderzijds onderhevig aan tal van ontwikkelingen en nieuwe opgaven. Veel komt samen op het erf, denk maar eens aan het agrarisch bedrijf, de logistiek ervan, de ligging in het landschap, de historie van de plek, de waarde voor natuur, soms een schat aan kennis in de bodem en nieuwe functies op het erf.
- Uitbouwen rol erven voor biodiversiteit, zoogdieren, vogels, insecten. Beplante erven vormen stapstenen in het agrarisch gebied. Aandachtspunt is de relatie tussen erfbeplanting en verruiging erven met de toename van predatoren bij weidevogels. Ook het gebruik van streekeigen beplanting is een aandachtspunt.
- Behoeft er aan een loket of een ervenconsulent met deskundigheid die het verhaal van de indeling van het erf en toepassingen van de groene elementen goed over kunnen brengen.
- De kracht van het verleiden van de eigenaar voor een goede omgang met zijn erf is belangrijk. Daar hoort empathisch vermogen bij; wat wil de boer/boerin? De invloed van de boerin kan worden benut. De vraag hoe je de mensen bereikt is belangrijk. Ook zijn lezingen waardevol voor het overbrengen van kennis.
- Belangrijk bij ontwikkeling van erven en boerderijen is de rol van een landschapsarchitect. De landschapsarchitect kan een intermediair zijn in de planvorming van gebouw en buitenruimte bv. bij de keuze waar en hoe de deel van een boerderij of een bijgebouw wordt heringericht. De wanden van de boerderij mogen niet een grens zijn tussen adviezen van beroepsgroepen zoals bouwkundige architecten of landschapsarchitecten.
- Belangrijk is de streekeigenheid van erven. Hoewel er qua erfindeling en toepassing van groene elementen veel overlap is met erven in overige provincies, hebben erven in Fryslân ook weer een eigen karakter en zijn er binnen de provincie regionale verschillen. De term 'streekeigen' dekt deze lading. De Friese eigenheid van alles wat er ontwikkeld verdient ook aandacht. Dit spreekt bezitters van boerenerven aan en voorkomt het teveel 'overwaaien' van elementen die hier van oorsprong niet thuishoren, zoals bijvoorbeeld buxushaagjes en gesnoerde leilindes.

- De relatie tussen erfbeplanting en bebouwing (groen-rood) verdient meer aandacht. Met name de indeling van erven voor wat betreft rode en groene elementen kent een logisch systeem. De Boerepleats aanpak kan ook de samenwerking tussen organisaties van zowel monumentenorganisaties als het groene erfgoed bevorderen (Samenwerking groen-rood).
- Veel erven zijn landschappelijke en qua biodiversiteit verschaald. Er is behoefte aan erfherstel. In het kader van het Europese POP-programma en in het kader van de Regiodeal (natuurinclusieve landbouw) kan het herstel van erfbeplanting en omgrachtingen van boerenerven financieel worden gestimuleerd. Hierin wordt samengewerkt met agrarische collectieven en Landschapsbeheer Friesland. Ingezet wordt op het continueren van deze inzet voor de volgende POP-periode binnen het nieuwe GLB.

Doelstelling en resultaat

Doel: Kennis en handvaten beschikbaar stellen voor de doorontwikkeling en herstel van de erven van de Fryske pleats, zodat:

- Eigenaren met kennis over hun pleats kunnen doorontwikkelen en herstellen.
- Overheden en andere instanties en actoren bewust worden van de kenmerken van het boerenerv en de plek ervan in het landschap.
- Het kan bijdragen aan een doorontwikkeling en herstel op basis van de oorsprong.

Doelgroep

(Toekomstige) eigenaar, stallenbouwers, architecten.

Activiteiten

De handreiking moet agrarisch ondernemers of boerderijbewoners helpen en inspireren. Bewust maken van de bijzondere plek die hun boerderij heeft in het Friese landschap en in de geschiedenis ervan. De mogelijkheden die het erf biedt en welke handvatten daarbij van belang zijn, bijvoorbeeld als het gaat over inpassing van nieuwe functies, het aanpassen of uitbreiden van bebouwing op het erf en het omgaan met beplanting, water en ondergrond.

Met aandacht voor:

- de geschiedenis van de pleats
- de onderdelen en streekeigen inrichting die horen bij deze geschiedenis
- de plek en betekenis die het erf heeft in het landschap
- nieuwe ontwikkelingen die op het erf afkomen
- het versterken gebiedsidentiteit
- het koppelen van opgaven

Het gaat om inhoud te leveren die gekoppeld kan worden aan een ontwikkeling van een Fryske Pleats en onder andere benut kan worden in de Nije Pleats-methode:

- delen van kennis
- inzet van ontwerpkracht

Daarnaast procesmatige, inhoudelijke en financiële ondersteuning voor herstel historisch erven binnen POP-programma herstel landschap en natuur.

Gelet op de beperkte beschikbare middelen is de handreiking en de ondersteuning op hoofdlijnen.

Koppeling projecten werkplan

Kennis en onderzoek archeologie, bouwhistorisch onderzoek, toolbox herbestemming en handreiking modern agrarisch gebruik.

Koppeling provinciale opgaven

Biodiversiteit, Energietransitie, Veenweide, Landbouw (natuurinclusief), Aanpak stikstof, Regiodeal

Kosten

€ 80.000

Kosten herstel erfbepanting en omgrachting worden gedekt door het POP-programma herstel landschap en natuur, Regiodeal Natuurinclusieve Landbouw en mogelijk via het Waddenfonds

Projectpartners

Hûs en Hiem, Boerderijstichting Fryslân, gemeenten, landbouworganisaties en agrarische collectieven, Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed, Landschapsbeheer Friesland.

Project 6 Archeologie, kennis en onderzoek

Context

- De geschiedenis van de historische boerderijplaatsen in Fryslân gaat in veel gevallen terug tot in de late middeleeuwen en is niet overal op dezelfde wijze verlopen. Hoewel we de beschikking hebben over (bouw)historische gegevens en historisch kaartmateriaal, is er met name over de vroege ontwikkeling nog veel onbekend. De enige bron die we in dat geval tot onze beschikking hebben is wat er in de bodem is achtergebleven. Door het inzetten van archeologisch onderzoek binnen het project Takomst Fryske Pleats kan een deel van deze kennisleemte worden aangevuld. Daarnaast zal de nieuwe informatie uit archeologisch onderzoek ook ingezet worden bij het opstellen van nieuw beleidsadvies op de FAMKE toegespitst op de historische boerderijplaatsen. Ook kan het verhaal van de Fryske Pleats aangevuld worden waar de historische bronnen tekortschieten.
- Om de vroegste geschiedenis van de boerderijplaatsen in Fryslân inzichtelijk te maken, moeten we de bodem in. Het archeologisch archief, aangevuld met gegevens uit historische bronnen, kan antwoord geven op vragen over wanneer de Fryske Pleats ontstaan is, op welke wijze dat is gebeurd en welke gebied-specifieke kenmerken daarbij opvallen.
- Voor het huidige archeologisch onderzoek naar historische boerderijplaatsen in het terpengebied werkt de provincie nauw samen met onderzoekers van de Fryske Akademy. Daarbuiten zijn behalve historische bronnen ook modellen en archeologische karteringsmethoden nodig om de oudste boerderijplaatsen in kaart te brengen.
- De focus ligt daarbij in eerste instantie op het kleigebied omdat daarvan op dit moment de meeste informatie over de historische boerderijplaatsen voorhanden is.

Doordat binnen het zand- en veengebied de voorgangers van de bekende historische boerderijplaatsen moeilijk op te sporen zijn, zijn er voor de vroege fasen in deze gebieden nog te weinig gegevens voorhanden.

Doelstelling en resultaat

- Opstellen van een GIS-based databestand waarin de onderzoeksgegevens worden ontsloten.
- Verzamelen en analyseren van gegevens van de ons bekende historische boerderijplaatsen om daaruit een representatieve selectie te maken van locaties die voor dit project zullen worden onderzocht.
- Opstellen van een onderzoeksagenda voor historische boerderijplaatsen.
- Opstellen van een modellen van de historische boerderijplaatsen die als basis dienen voor het beleidsadvies in de FAMKE.

Doelgroep

Provincie, gemeenten, boerderijeigenaren, archeologische onderzoeksbureaus, steunpunt Monumentenzorg Fryslân, kennisinstellingen (zoals Rijksuniversiteit Groningen en Fryske Akademy).

Uitgangspunten en risico's

- Opstellen van een GIS-based databestand waarin de huidige en toekomstige onderzoeksgegevens worden ontsloten. Daarbij dient de database zo te worden opgezet dat voldoende, maar niet te veel informatie wordt opgenomen en vooral dat deze te koppelen is met de gegevens uit andere databases. Daarvoor zijn van tevoren duidelijke afspraken nodig en zal gedurende het project blijvend afstemming moeten plaatsvinden.
- Naar verhouding kan slechts een beperkt aantal historische boerderijplaatsen worden onderzocht. Het is daarom zaak deze zo te kiezen dat ze een representatieve afspiegeling zijn van het geheel. Echter niet voor alle regio's zijn dezelfde onderzoeksgegevens beschikbaar. Dat betekent dat het standaard Programma van Eisen (PvE) nog niet altijd gebiedsgericht is. Daar zal dan eerst nog aanvullend (voor)onderzoek moeten plaatsvinden wat ten koste kan gaan van het onderzoeksbudget.
- Gezien de omvang van het project moeten wij prioriteren. Daarom zal het archeologisch onderzoek naar historische boerderijplaatsen zich in de eerste plaats richten op de kleigebieden. Daarnaast zal waar mogelijk worden aangehaakt bij actuele gebiedsproblematiek zoals bij het Veenweideproject.
- Zoveel mogelijk koppelen aan andere onderzoeken, zoals het laatmiddeleeuwse landschap, de adelskerken en kloosters (met betrekking tot de betrokken (klooster)boerderijen) en een mogelijk onderzoek naar Fries kapitaal in samenwerking met de Fryske Akademy.

Activiteiten

- Voorbereiden, uitbesteden, begeleiden en beoordelen van archeologisch onderzoek
- Verwerken van de gegevens in GIS
- Opstellen van een voorlopig model/voorlopige modellen van de Fryske Pleats
- Opstellen van een onderzoeksagenda en een standaard PvE om richting te geven aan het onderzoek

Koppeling projecten werkplan

Bouwhistorisch onderzoek en beleid, landschappelijk onderzoek en beleid
Restauratie en herbestemming boerderijen. Bovenop het voorgestelde basisonderzoek kunnen aan restauratie- en herbestemmingsplannen van boerderijen extra archeologische boerderijplaatsenonderzoeken worden gekoppeld wanneer dit een interessante locatie is voor het boerderijplaatsenonderzoek en wanneer de eigenaar bereid is mee te werken

Koppeling provinciale opgaven

Veenweideprogramma, Klimaatadaptatie/energietransitie, milieu/natuur/versterken biodiversiteit/landschapsversterking, landbouw, waterhuishouding, 'leefbaar, vitaal en bereikbaar'.

Kosten

€ 240.000

Projectpartners

RCE, Fryske Akademy, gemeenten, Rijksuniversiteit Groningen (Kenniscentrum Landschap en GIA), archeologische bureaus, historische verenigingen, amateurarcheologen

Project 7 **Bouwhistorie en bouwhistorische database (Gebouwd erfgoed, kennis en onderzoek)**

Context

- De kennis van de landelijke bouwkunst is in Nederland beperkt in tegenstelling tot de ons omringende landen. Er is geen sprake van een structurele agenda bouwhistorie voor boerderijen, terwijl dit een van de twee dragende gebouwtypen is van de provincie Fryslân. Dit klemmt te meer omdat een goede beoordeling in het kader van de omgevingsvergunning de historische gelaagdheid van het bouwwerk in onvoldoende mate wordt meegewogen. Het werk van de vroegere bouwhistorici in Fryslân op dit terrein is gemarginaliseerd geraakt. De boerderij als drager van de gevarieerde Friese identiteit verdient een eigen onderzoeksagenda, waarin de boerderijbouw in de context wordt geplaatst van traditie en vernieuwing, streekgebondenheid en (inter)nationale invloed. Het ophalen van kennis van oude technieken en methoden om om te gaan met het klimaat kan veel gegevens opleveren voor de klimaatadaptatie van boerderijen, bijvoorbeeld door interviews met oude boeren.
- De monumentenwet heeft zich vooral gericht op het behoud van de van rijkswege beschermde gebouwen. In het spraakgebruik ging het daarbij met name om de voorgevel/de buitenkant. In de ruim 100 jaar monumentenwet heeft de kennisverbreding van de bouwhistorie zich voornamelijk beperkt tot openbare gebouwen en is de kennis van het interieur goeddeels onbekend.
- Een bouwhistorische inventarisatie en waardering is van belang: welke boerderijen zijn het belangrijkste om op in te zetten? Veel materiaal is al beschikbaar bijvoorbeeld uit het Monumenten Inventarisatieproject en bij gemeentelijke inventarisaties. Provincies Zeeland en Noord-Holland hebben ervaring hiermee.

- Niet alleen de historische boerderij(-plaatsen), maar ook voor continuïteit en vernieuwing in de jongere boerderijtypen na 1900: Amerikaanse boerderij, gelede bouw, jonge ontginnings- en ruilverkavlingsboerderijen, wederopbouwboerderijen en boerderij-ensembles (reeksen).
- Veel materiaal en bronnen zijn beschikbaar maar nog niet geordend, geanalyseerd en ontsloten. Bronnen zijn: www.delpher.nl: aanbesteding boerderijen, terpaarde, boerderijbrand, provinciale jaarboeken, Mededelingen ROB: boerderijen, Documentatie RCE: panddossier, wederopbouw, opmetingsdocumentatie SHBO.
- Bij onderzoek is ook de genealogische component interessant, want eigenaren zijn ook geïnteresseerd in connectie met geschiedenis. Bereidheid van agrariërs sterk afhankelijk van meegebrachte kennis en luisterhouding. Eventueel gepaard aan voornemen uitvoering werkzaamheden (urgentie eigenaar).

Doelstelling en resultaat

Doelstelling:

- De kennisvergroting, draagvlakverbreding en daarmee bijdragen aan het behoud van de monumentale kwaliteiten van boerderijen en hun interieur bij agrariërs (ook de nieuwe generatie) plus overige eigenaren.
- Het stimuleren en financieel stimuleren van bouwhistorisch onderzoek aan boerderijen en bijgebouwen.

Resultaat:

- Boerderij als afzonderlijke laag op de provinciale Cultuurhistorische Kaart. Kan worden gespecificeerd naar bijvoorbeeld waardstelling, bouwperiode, typologisch, gebruik en status.
- Van hieruit nadere keuzes en prioritering met betrekking tot de wettelijke advisering rijksmonumenten en voor de Subsidieregeling monumenten.
- Per object gericht op een bouwhistorische opname en waardenstelling van het onderzochte bouwwerk. Het bouwhistorisch onderzoek levert op objectniveau een bijdrage aan de kennis van de boerderij en op een hoger aggregatieniveau aan de agrarische bouwkunde naar plaats, tijd en aard.
- Antwoord op de vraag hoe ontwikkelen de boerderijen zich vanaf de middeleeuwen (constructie, bouwtype, indeling, inrichting, indeling erf (groen: nut en sier) en hoofd- en bijgebouwen.
- Een model voor bouwhistorisch onderzoek aan boerderijen aan de hand van gericht bouwhistorisch onderzoek.
- Loket voor kennis over de Friese boerderij en dit delen met netwerken zoals het LTO en de AJV, Boerderijstichting Fryslân, het Fries landbouwmuseum, Rijk, provincie, Hûs en Hiem en gemeenten.

Doelgroep

Boerderijeigenaar en gemeenten, ingenieurbureau's

Uitgangspunten en risico's

Het plan van aanpak bij een bouwhistorische opname dient te voldoen aan de Richtlijnen voor bouwhistorisch onderzoek en moet ook bouwstenen leveren voor de kennisbank/databank historische boerderijbouw.

Uitgangspunt is dat het bouwhistorisch onderzoek dient te worden uitgevoerd in samenhang met voorgenomen bouwactiviteiten: van verbouw en restauratie tot sloop (dus onderzoek in context en niet als zuiver wetenschappelijk onderzoek).

Bij sloop geldt de regel: de veroorzaker betaalt.

Uitgangspunt is dat in combinatie met archeologisch onderzoek of bij restauratie of bij herbestemming een subsidieregeling is opengesteld. Zo mogelijk gebiedsgericht samen met gemeenten (bijvoorbeeld in het kader van een boerderijenvisie of gebiedsontwikkeling).

Een risico is de gemeentelijke inspanningsbereidheid.

Activiteiten

- Kaderstudie Friese boerderij op basis van literatuuronderzoek (boerderij-boeken, documentatie SHBO, MIP/Cairs, archiefdocumentatie bij provincie (Groslijst aanwijzing RM cq. 1970).
- Dit aanvullen met bouwhistorisch onderzoek (opmeting en/of opname met waardenstelling) van historische boerderijen (vermeld op eerste kadastrale kaart (1832 [Hisgis] en Schotanus [1648/1718]).
- Combineren met dendrochronologisch onderzoek in overeenstemming met de onderzoeksvereisten uit de Handreiking dendrochronologisch onderzoek (2020)
- Combineren met archeologisch onderzoek boerderijplaats op dezelfde locatie en het
- Organiseren van een publieksactiviteit (4 keer per jaar)
- Ontwikkelen van een basispakket voor eigenaren met subsidiemogelijkheden onderzoek voor ondergrond en boerderij.

Koppeling projecten werkplan

Archeologie, Restauratie en herbestemming, Doorontwikkelen CHK, Publieksbereik/Educatie (4x per jaar)

Koppeling provinciale opgaven

Omgevingsbeleid
De mooiste provincie van Nederland

Kosten

€ 100.000 (€ 25.000 per jaar)

Projectpartners

Stichting Interieurs in Fryslân, Bouwhistorici (Frank van der Waard), Dendrochronologische onderzoekers (RCE). RCE, boerderijdeskundigen, Nederlands boerderijfonds, Fries Landbouwmuseum.

Project 8 Ferhaal fan Fryslân (Publieksbereik)

Context: (achtergrond)

- Maatschappelijke bekendheid over het verhaal van de Friese boerderij is belangrijk voor draagvlak en doorwerking van het beleid erfoed (en aanverwante opgaven). Een biografie van de Friese boerderij is nuttig. Digitale ontsluiting van het verhaal en de kennis daarbij is onmisbaar. De sociale geschiedenis en het immateriële is ook belangrijk, zoals het verhaal van herenboeren en knechten.

- Voor de bekendheid en draagvlak onder de boerderijeigenaren is communicatie erg belangrijk. Met het overbrengen van kennis en enthousiasme kan dit draagvlak worden gecreëerd. Ook is van belang dat stichtingen en gemeenschappen zich verantwoordelijk voelen voor boerderijen (net als bij de kerken). Het hebben van ambassadeurs heeft meerwaarde.
- Bij het werkplan volgt nog een communicatieplan waarin publieksbereik wordt meegenomen (uitwerking van dit format). Daarnaast zal elk deelproject ook een eigen communicatieaanpak krijgen waarbinnen het publieksbereik wordt meegenomen.
- Publieksbereik dient bij de uitwerking van de deelprojectplannen ook in participatie aan de voorkant te gebeuren overeenkomstig Verdrag van Faro. Dit sluit ook aan op de Omgevingswet, omgevingsvisie en de Nije Pleats-methode.
- In de verschillende deelprojectplannen wordt aandacht gegeven aan een loketfunctie. Wat is er allemaal mogelijk met een boerderij en erf? Wat kom je tegen qua procedures, welke subsidiemogelijkheden zijn er en wat moet je daarvoor doen? Wat is gebiedseigen beplanting op het erf? Wie kan er meedenken?
- Het gebruik van maatschappelijke organisaties in het publieksbereik en educatie is belangrijk omdat die dicht bij de mienskip staan. Bijvoorbeeld de Boerderijstichting Fryslân (publicaties zoals recent It Fryske Boerehiem, papieren en digitale nieuwsbrieven, themabijeenkomsten, excursies), de museumboerderijen of het Fries Landbouwmuseum (relatie collectie, educatie, kunst en documentatie- en onderzoeksfunctie) en de Museumfederatie/Stichting Erfgoed en Publiek.
- Samenwerking met gemeenten bij het verhaal van Fryslân is van belang, bijvoorbeeld gebiedsbiografie Súdwesthoek en de historische (bezoekerscentra) van Leeuwarden en Súdwest Fryslân..
- Het verhaal van de boerderij is interessant voor de toeristisch-recreatieve marketing door Merk Fryslân en de daarbij behorende dagrecreatieve netwerken, bijvoorbeeld de regioaanjagers. Wellicht ook route-ontwikkeling. Een interprovinciaal cultuurtoeristisch project voor boerderijen is ingediend voor het Waddenfonds. Voor de beleving van Fryslân en ook het Fries eigene is het heel belangrijk. Ook mooi om die verhalen te vertellen. Ontwikkeling toerisme (boerderij en kunst) in routes of in de vorm van ensembles als kralensnoeren in het landschap.
- Educatie. Een kans is om in (agrarisches) onderwijs de jongere generatie te enthousiasmeren/overtuigen van de waarde van behoud historisch erfgoed. Via boerderijverhalen, eenvoudig les- en voorlichtingsprogramma en inspirerende excursies.
- Publiek en cultuur. LF2028 wil graag creatievelingen/kunstenaars en publiek bij grote provinciale beleidsopgaven mee laten denken: voor creatieve oplossingen, publieksbereik en het bottum up in plaats van topdown te laten gaan. Daaraan gekoppeld ook debatten over boerderij van de toekomst of vernieuwende initiatieven tonen. Ook kun je mogelijk boerenschuren voor culturele producties gebruiken, gebruikmakend van de verhaallijnen uit het project.

Doelstelling en resultaat

- Maatschappelijke organisaties, agrariërs, gemeenten, scholen, scholieren en studenten en het geïnteresseerde publiek nemen kennis van/dragen bij aan het project.

Doelgroep

Brede publiek, geïnteresseerde publiek, agrariërs, maatschappelijke organisaties op het gebied van erfgoed, makelaars, architecten, gemeenten, toerisme- en recreatiesector, opleidingen op gebied van erfgoed/monumentenzorg

Activiteiten

- Maatschappelijke organisaties op het gebied van erfgoed, makelaars, architecten, gemeenten en agrariërs zijn op de hoogte van het project, we werken samen. Het geïnteresseerde publiek neemt kennis van het project. Via de provinciale communicatiekanalen en die van onderstaande partijen lichten we het brede publiek voor, bijvoorbeeld via: Boerderijstichting, Restauratie Opleidingsproject, Steunpunt Monumentenzorg, Kenniscentrum Herbestemming Noord, Monumentenwacht, St. Erfgoed en Publiek, Landschapsbeheer Fryslân, Fryske Akademy, RUG en historische verenigingen.
Voor het publieksbereik via deze instellingen kan gedacht worden aan de volgende middelen: educatieproject, deelname open monumentendag, week van de geschiedenis, lezingen, excursie, congres, tentoonstelling in Landbouwmuseum, prijsvraag 'pleats fan it jier', verhalenvertelavond in boerderijen, living history organisaties betrekken, open huis, open dagen opgravingen, persberichten, nieuwsbrieven en social media,
- Gemeenten, onder de aandacht brengen van de projecten bij de afdelingen erfgoed en RO, omdat er adviezen uit voortkomen voor gemeentelijke beleid (bijvoorbeeld FAMKE). Ook zijn er subsidiemogelijkheden voor gemeentelijke monumenten. Mogelijk kan het ook leiden tot aanpassingen in bestemmingsplannen.
- Agrariërs en de landbouworganisaties met hun kanalen en bijeenkomsten
- Geïnteresseerd publiek
- Hoe heeft het voor Nederland bijgedragen? Hoe kun je deze kennis dan ook interactief op een kaart zetten? Bijvoorbeeld gebiedsbiografie Zuidwesthoek. Visueel hoe maak je dat aantrekkelijk. Bijvoorbeeld klik boerderijen aan met verhalen en documenten. Staat ten dienste van omgevingsvergunningaanvraag, visie. Opleidingen op gebied van erfgoed/monumentenzorg

Koppeling projecten werkplan

Alle deelprojecten verbinden zich met elkaar via het thema publieksbereik, communicatie en educatie.

Koppeling met provinciale opgaven

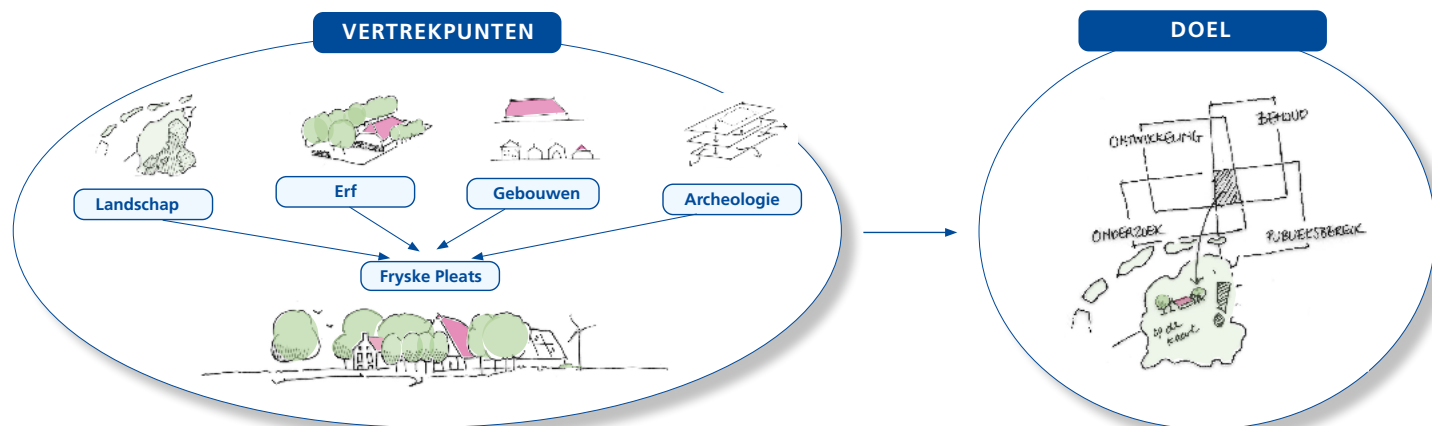
Nije Pleats, Biodiversiteit, Landbouw, Leefbaarheid, Duurzaamheid. Krimp, Wonen, Landschap, RK-team.

Kosten

€ 20.000 (€ 5.000 per jaar). Bijdragen voor ontwikkeling communicatiemiddelen

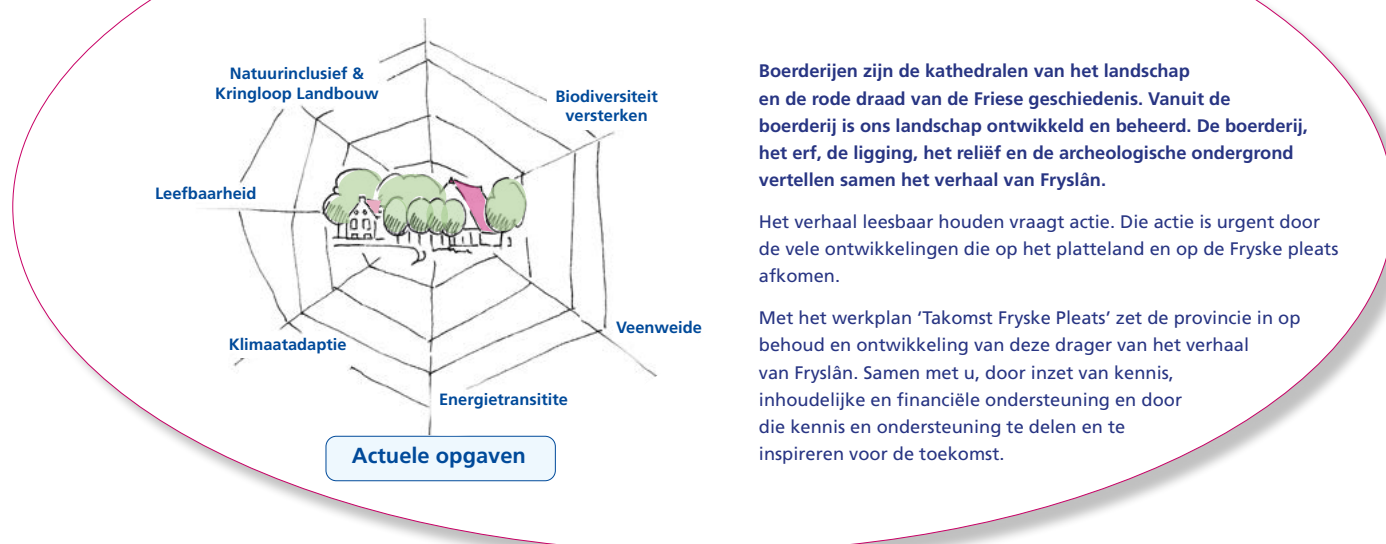
Projectpartners: wie, wanneer en hoe

Zie beschrijving stakeholders in vorige deelprojectplannen. Daarnaast Museumfederatie/Stichting Erfgoed en Publiek en Merk Fryslân.

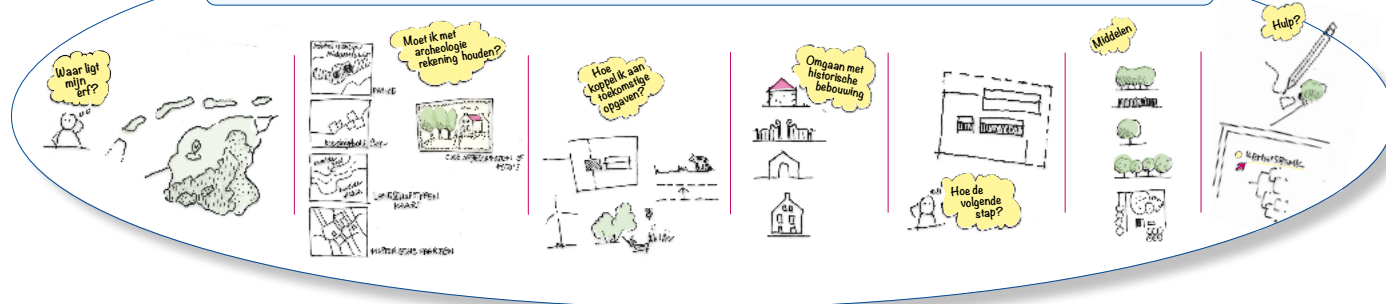
FRYSKE PLEATS | SPIN IN HET WEB

- Bescherming archeologie
- Leegstand & herbestemming
- Restauratie achterstand & sloop
- Verschraling erfbeplanting / landschap

KOPPELEN AAN

- Kennis Kennis & ondersteuning
- Ontwerpkraft faciliteren
- Financieel stimuleren

RESULTAAT Fryske Pleats als drager van:

- 1 Het verhaal van Fryslân
- 2 Het Friese Landschap
- 3 Toekomstige opgaven